

MARINIERS EN UITZENDING (PAG. 3/5)

In dit
nummer o.a.:

● Moet de landmacht opgaan in de Bundeswehr? ● De rechteloosheid van de bezetter ● Kinderen van de rekening ● Sport als franje ● Madonna ● Pleisters op structureel geweld ● CAO-onderhandelingen 1993 ● Of Mice and Men ● Zin geven ● Een man kent geen angst... ● Catalogus ● Boeken

nr. 2, februari 1993, 32e jaargang
Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk
Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Carine
van Hinte, Peter Samwel, Jos Siersma,
Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van
Dam, Evert van Dijk, Gerard van
Erkelens, Cor Hoekstra (CORK),
Pieter de Jager, Tom Janssen, Stef
Kessels, Willy Lohmann, Frits Maas,
Len Munnik, René Nauta, Marco van
Nek, Leonore van Opzeeland, Cor
Out, Tom Pauka, Freek Pol, Rien
Robijns, Karel Roskam, Paul Rutten,
Hans Schonk, Klaas Soesbeek, Jan
Stoof, Wessel Visser, Leon Wecke,
Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra
Redaktiesekretariaat:
Erika Krijt-Leyendekkers
Prepress/Lithografie/Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.
Bijdragen in EGO verschijnen op per-
soonlijke titel en vertegenwoordigen
niet noodzakelijkerwijs de visie van de
redactie of de dienst HGV.

Inhoud

Prioriteitennota	2
Mariniers en uitzending	3
Madonna	6
Moet de landmacht opgaan in de Bundeswehr?	8
De rechteloosheid van de bezetter	10
Sport als franje	11
Of Mice and Men	12
Een man kent geen angst... (poster)	14
Zin geven	16
Vragen staat vrij/puzzel	17
Vietnam	18
Peter van Straaten	20
Pleisters op structureel geweld	22
CAO-onderhandelingen 1993	24
Catalogus (Prikkels)/	
Joost Swarte	25
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's: voorpagina AVD-KM
pag. 21 Gerard van Erkelens

PRIORITEITENNOTA

Vorige maand presenteerde minister Ter Beek zijn lang verwachte Prioriteitennota. De belangrijkste elementen uit deze nota zijn:

- de sterkte van de Nederlandse krijgsmacht wordt de komende tien jaar ongeveer ge-
halveerd (met de grootste reductie voor de landmacht),
- de opkomstplicht wordt op 1 januari 1998 afgeschaft,
- Nederland wil met de nieuw te vormen kader/kontraktanten krijgsmacht op vier
plekken tegelijk in de wereld (in internationaal verband) een bijdrage aan crisisbe-
heersing kunnen leveren,
- de reorganisatie zou gepaard kunnen gaan met 1500 gedwongen ontslagen.

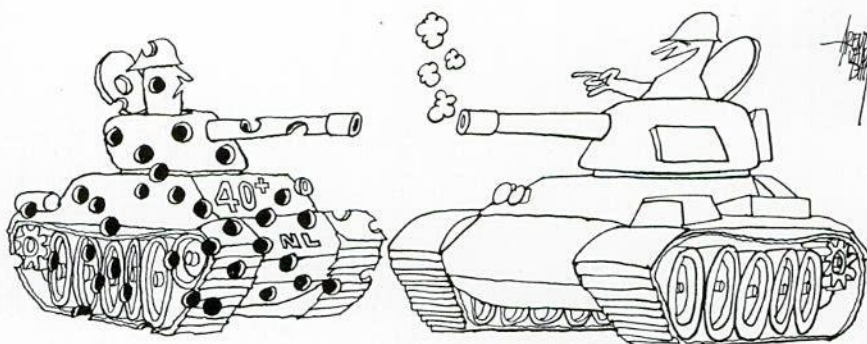
Ontegenzeggelijk is deze Prioriteitennota een stuk helderder dan de Defensienota van
1991. Hinkte de laatste nota nog op twee gedachten (in internationaal verband tekenen
zich taken af, maar een grootschalig konflikt moet niet uitgesloten worden geacht), de
Prioriteitennota doet keuzes. Het aksent komt nu, nagenoeg geheel, te liggen op crisis-
beheersing, vredeshandhaving, het opleggen van vrede en humanitaire hulpakties.
Ook al ontbreekt er (nog steeds) een heldere veiligheidsanalyse aan de plannen van de
minister (toegegeven dat het niet eenvoudig is) en tekenen zich wel bepaalde patronen,
in de ons omringende wereld, duidelijk af. En daarop speelt deze nota vrij konsekwent
in.

Toch moeten wij ook een aantal kritische kanttekeningen maken.

- Bij de marine blijven onderzeedienst en marineluchtvaartdienst bestaan. Nu de kans
op het uitbreken op een grootschalig konflikt als nagenoeg uitgesloten moet worden
geacht wat is dan in vredesnaam nog de rol van deze diensten bij crisisbeheersing?
- Dezelfde vraag kan, in niet mindere mate, ook worden gesteld ten aanzien van de
overgebleven 122, straks voor veel geld aangepaste F-16 gevechtsvliegtuigen. Bij de
Golf-oorlog kon Nederland met het aangeboden squadron leuren wat het wilde,
maar het bleef aan de grond.
- Is een bijdrage leveren aan crisisbeheersing op vier plaatsen tegelijkertijd niet wat al
te ambitieus? Kan, in ieder geval op korte termijn, de training zo gestalte krijgen dat
Nederland dat inderdaad ook kan waar maken? Het kan immers gaan om totaal ver-
schillende operaties op de meest 'bizarre' plaatsen van de wereld, waarbij toch een
minimale voorwaarde is dat het personeel maximaal wordt voorbereid op zo'n taak.
Kan de krijgsmacht voor zo'n training zorgdragen?
- Als laatste, maar niet onbelangrijkste, nog iets over de dienstplichtigen. Weliswaar
zal de dienstplicht op 1 januari 1994 tot negen maanden worden teruggebracht.
Toch kunnen wij ons niet aan de indruk onttrekken dat 'de jongens die nog moeten'
met deze beslissing een doekje voor het bloeden wordt aangereikt. Het handhaven
van de opkomstplicht tot 1-1-1998, in belangrijke mate onderbouwen met het argu-
ment dat er anders onder de beroeps nog meer gedwongen ontslagen zullen vallen,
schreeuwt als het ware om een creatievere oplossing.

Met alle waardering, op hoofdlijnen, voor deze Prioriteitennota hopen wij toch dat de-
ze bij de parlementaire behandeling op nog een fiks aantal punten (waar wij er slechts
een aantal van noemden) zal worden bijgesteld.

Redactie

MARINIERS EN UITZENDING

'Het is je vak, dus wat zeur je nu?!'

Sinds het langzamerhand normaal lijkt te zijn dat Nederlandse militairen uitgezonden worden met VN-missies krijgen veel militairen te horen: *'Het is je vak, je hebt er voor gekozen, dus wat zeur je nu?!'* Vaak gevolgd door: *'Natuurlijk is het niet leuk als je een half jaar weg moet, maar je hebt tenslotte tien jaar van die baas gegeten zonder dat je ooit bent ingezet.'*

Dat het veelal niet zo simpel is blijkt uit de verhalen van militairen die voor de keuze komen te staan.

EGO-redakteur Klazien van Brandwijk Wiltjer sprak vorig jaar - voor ook zichzelf als raadvrouw op 4 december voor een halfjaar naar Cambodja vertrok - met een viertal mariniers die een keus moesten maken.

Jan, een 25-jarige ex-marinier:

'Tijdens de wintertraining in Noorwegen hoorde ik dat ik ingedeeld was bij Cambodja 2. Ik belde mijn vriendin en die ging helemaal over de rooie. In de brief die ik een paar dagen later kreeg stond dat, wanneer ik er voor zou kiezen om een half jaar naar Cambodja te gaan, zij terug zou gaan naar haar ouders. Daar schrok ik toch wel van. Kijk, ik wilde sowieso niet mijn hele leven bij het korps zitten. Mijn officiële kontrakt was al afgelopen en ik had voor een jaar bijgetekend. De bedoeling was dat ik nog een jaar bij zou teke-

nen. We gaan binnenkort trouwen en dat geld was mooi meegenomen. Toen ik die brief kreeg stond voor mij vast dat ik zou kiezen voor mijn vriendin. Eenmaal terug in Nederland hebben we er uitvoerig over gesproken. Anderen om hun mening gevraagd, weer gesproken. Ruzie gemaakt en uiteindelijk de beslissing genomen. Een half jaar naar Cambodja is te lang. Drie maanden Noorwegen gaat nog wel, maar een half jaar...

Toen ik tijdens een opleiding in Den Helder aangaf dat ik mijn kontrakt niet weer wilde verlengen, omdat ik niet mee-

wilde naar Cambodja, stond ik binnen de kortste keren buiten. Ik had erg snel een baan. Blijkbaar heeft het korps mariniers een goede klank in het bedrijfsleven. Ik ben nu een dik half jaar weg uit het korps, maar iedere dag denk ik er wel een keertje aan. Weet je, ik mis de maten, de reizen, de zaken die je samen ondernam, het avontuur. Soms droom ik er zelfs van, dan zit ik er weer midden in. Nu ga ik iedere ochtend om zeven uur de deur uit en ben normaal gesproken acht uur later weer thuis. Niet dat dat ooit is voorgekomen. Omdat ik chef ben ben ik eigenlijk verplicht te blijven tot het werk klaar is. Dat doe ik dan ook, met als resultaat dat ik nooit thuis ben. 's Nachts wel natuurlijk.

Ik heb gekozen voor mijn liefste, maar afscheid moeten nemen van mijn liefde. En weet je, het ergste is dat de omgeving het me eigenlijk kwalijk neemt dat ik met ontslag ben. De een vindt dat ik Cambodja nog even had mee moeten pikken. De ander vindt het absurd dat ik voor mijn relatie heb gekozen. En weer een ander vindt het schandalig dat ik ben weggegaan op het moment dat er iets van me werd gevraagd.'

Wat doe je met dat soort opmerkingen?

'Het liefste draai ik me om en loop weg, maar dat kan natuurlijk niet. Ik leg uit dat mijn kontrakt erop zat en dat ik aan een gezinsleven wil beginnen. Dat ik aan mijn toekomst moet denken. En heel soms dat mijn vriendin wilde dat ik stopte. Degene die het dan nog niet begrijpt laat ik maar kletsen, wat moet ik anders?'

Denk je dat je een goede beslissing hebt genomen?

'Dat weet ik niet. Meestal ben ik tevreden met de situatie zoals die nu is. Toch heb ik

Wakskiën
in Noorwegen

het er soms heel moeilijk mee. Maar waar ik het nu het moeilijkst mee heb weet ik niet. Rationeel zeg ik dan tegen mezelf, zit niet te zeuren joh, anders was je er volgend jaar toch uitgegaan. Emotioneel ben ik er nog lang niet uit, ik durfde het risico niet te lopen dat mijn vriendin er na Cambodja niet meer zou zijn, zij is toch het allerbelangrijkste in mijn leven. Nu ben ik er achter dat als je op je zeventiende het korps ingaat, dat een heel belangrijk deel van je leven gaat worden. Mijn vriendin ken ik drie jaar, het korps bijna acht.

En ach, wat is een goede beslissing. Mijn schoonvader, gepensioneerd marinier, is het helemaal niet eens met de manier waarop zijn dochter mij voor de keuze heeft gesteld. Soms denk ik wel eens dat hij mij maar een mietje vind. Voor hem was het korps zijn leven, hij was zeker meegegaan naar Cambodja. En dan denk ik: maar zo als jij wil ik toch nooit worden. Nooit was je bij je gezin en zelfs nu neem je niet de tijd voor ze.

Weet je, misschien had ik gewoon na het aflopen van mijn officieel kontrakt op moeten stappen, dan had ik nu niet hoeven kiezen.'

Viktor, sergente-majoor, achter in de veertig:

'Ik moest, moet mee naar Cambodja. Op zich logisch. Iedere marinier gaat daar een

keer naar toe. Toch heb ik daar geen zin in. Ik heb twee echtscheidingen achter de rug. Ben nu voor de derde keer getrouwd en heb het thuis reuze naar mijn zin. De laatste jaren ben ik niet meer echt actief geweest, na een klein ongelukje in Noorwegen. Ik hoef niet meer zo nodig. Laat die jonge kerels maar gaan. Door het korps ben ik twee keer de mist ingegaan met een relatie. Heb een tijdlang mijn kinderen niet kunnen zien. Nee, laat mij maar thuis.'

Wat zegt je vrouw?

'Die vindt dat ik zelf de keuze moet maken. Ze zal het niet leuk vinden als ik een half jaar wegga, maar ze overleeft het wel, zegt ze. Dat zal ook wel, maar wie weet overleef ik het wel niet. Stel je voor zeg, eindelijk heb ik een rustpunt in mijn leven gevonden. Ben ik gelukkig, en dan sturen ze me aan het eind van mijn diensttijd nog even naar Cambodja. Ik zal daar maar wat oplopen, een of andere enge ziekte. Of je zal verongelukken, omkomen. Nee, deze jongen mooi niet gezien.'

Je bent dus bang?

'Ja, dat kun je wel zeggen. Ik ben bang. Bang om nog een keer te verliezen. Mijn vrouw, mijn kinderen of misschien wel mijn eigen leven. Bang ook voor dat wat me daar te wachten staat. Toen ik als knaap van zestien het korps binnenstapte dacht ik dat ik met mijn mulo-diploma wel

generaal kon worden. Daar werkte ik ook aan. CARRIERE, met hoofdletters, al het andere kwam op de tweede plaats. Privé maakte ik er een puinhoop van. Het korps stond bovenaan. Eigenlijk is daar pas verandering in gekomen na dat ongeluk in Noorwegen. Toen realiseerde ik me dat ook ik sterfelijk ben. Sindsdien ben ik het leven anders gaan zien, andere dingen gaan ontdekken. Wel een beetje laat, maar toch ... je hebt maar één leven.'

Je bent bezig om niet mee te gaan naar Cambodja, maar wat als de beslissing is dat je toch mee moet?

'Die vraag houdt me steeds bezig. Wat als ik toch moet? Ik hoef niet meer zolang. Over dik drie jaar ga ik met pensioen, als ik er nu nog uitstap moet ik in de burgermaatschappij nog achttien jaar werken. Jammergenoeg was ik te jong voor de regeling om met de VUT te gaan op mijn 47ste. Dat had ik zeker gedaan. Nu weet ik het niet. Ik hoop maar dat ze beslissen dat ik niet naar Cambodja hoef, dat ik de rest van mijn diensttijd gewoon hier in Nederland kan blijven. En anders... misschien toch wel met ontslag...'

Ritze, sergeant, achter in de dertig:

'Toen ik hoorde dat het korps naar Cambodja ging in plaats van naar Joegoslavië was het bij mij alsof er een stop

knapte. Wat moeten wij in vredesnaam aan de andere kant van de wereld. Daar waar iedereen er een zootje van heeft gemaakt mogen wij puin gaan ruimen. Kom zeg, daar doe ik niet aan mee. Ik begrijp het echt niet wat wij daar te zoeken hebben. Ik weet, het is een hele emotionele reactie, maar op het ogenblik kan ik niet anders.'

Maar waarom wel Joegoslavië en geen Cambodja?

'Wist ik dat maar. Misschien omdat ik me eind vorig jaar ingesteld heb op Joegoslavië. Misschien omdat het dichterbij is, misschien omdat ik me meer verbonden voel met de mensen daar. Ik weet het niet. Wat ik wel weet is dat ik niet naar Cambodja moet gaan, dat land is niet goed voor mij. Het is een gevoel en dat is niet uit te leggen. Iemand vroeg me laatst of ik aan het flippen was, maar dat is het niet. Ik heb het gevoel dat het niet in orde is in Cambodja. Dat het niet goed voor mij is om er naar toe te gaan. Ik snap wel dat het korps er naar toe gaat en dat ik mee moet, maar het is niet goed. Dat weet ik gewoon.'

Je gaat wel mee?

'Dat weet ik nog niet. Voor mezelf heb ik me de tijd gegeven tot de ochtend van vertrek. Dat is voor mij het cruciale moment. Je ziet wel of ik er ben.'

Maar als je er niet bent?

'Ja, dan heeft dat een heleboel consequenties. Ik zal een andere baan moeten zoeken. Daar ben ik al mee bezig geweest, maar ik ben te oud. Moet je je voorstellen, op je zeventigste tot oud! Anders maar de WW in. Ik weet het niet... Twintig jaar heb ik bij deze baas gewerkt, meer dan twintig jaar. Alles heb ik willen doen, maar dit... deze vraag hadden ze niet aan me mogen stellen. Trouwens hadden ze maar de vraag gesteld, dan had ik er wat over kunnen zeggen. Maar nee, je wordt gewoon ingedeeld. Nee, als ik er bij het vertrek niet bij ben ga ik met ontslag, zoek ik een andere baan en thuis zullen ze er aan moeten wennen dat ik het hele jaar door thuis ben. Financieel zal het allemaal wat minder moeten, geen merkkleding meer, geen dure vakanties, noem maar op. Dat is ook wat het zo moeilijk maakt. Als ik er voor kies om uit dienst te gaan, kies ik gelijk voor een heleboel zaken die mijn gezin aangaan. Die verantwoordelijkheid is zwaar. Stel je voor: Pa wil niet mee naar Cambodja, kinderen moeten kleren van Zeeman. De familie kan niet meer op vakantie.'

Maar als jij zo duidelijk voelt dat het niet goed voor je is, praat je daar thuis dan niet over?

'En ze daar in paniek brengen? Nee, dit is een zaak die ik zelf uit moet vechten. Ik zal met mezelf in overeenstemming moeten komen. Veel tijd heb ik daar niet meer voor en het griezelige is dat ik met mijn gevoel aan de slag moet. Heel mijn leven ben ik rationeel bezig geweest. Overal was een antwoord op, een oplossing voor. Nu niet. Ik heb op de wal een psycholoog gezocht en met hem werk ik deze zaak door. Door hem ben ik gaan zien dat ik mijn gevoel niet moet negeren, maar ik vind dat nog steeds een beetje genant...'

John, 23, marinier, kontraktant:

'Ik kreeg een brief thuis van het korps of ik voor een jaartje terug wilde komen om naar Cambodja te gaan. Vijf jaar geleden heb ik mijn dienstplicht vervuld. Ik had toen net mijn HA-VO gehaald. Die diensttijd is voor mij een groot feest geweest. Na de opleiding ging ik naar Aruba. Fantastisch was het. Toen ik die brief kreeg heb ik dan ook niet lang hoeven na te denken. Ik ben naar mijn baas gegaan en heb een jaar onbetaald verlof gevraagd en gekregen.'

Wat voor werk doe je?

'Ik zit op een accountantskantoor en heb al een aantal diploma's voor accountant op zak. Als ik terugkom ga ik daar ook verder in. Een leuk en goed beroep, dat uitstekend betaalt.'

Je leuke dienstplichttijd deed je dus besluiten mee te gaan?

'Dat was het belangrijkste, verder speelt nog mee dat het studeren, dat kantoor en het voorspelbare me behoorlijk belemmeren in mijn vrijbuitergevoel. Over twee jaar ga ik trouwen. De bouwtekeningen van het huis dat we willen gaan bouwen zijn al klaar. Medio '93 start de bouw. Als het eenmaal zo ver is doe je dit soort dingen niet meer. Nu kan het nog.'

Wat vindt je vriendin?

'Ja, wat vind mijn vriendin. Als ik eerlijk ben had ze niet zoveel te vertellen. Ik had de beslissing al genomen toen ik haar vertelde van de brief van het korps. Zij begreep gelijk dat ik meewilde naar Cambodja. Nu heeft ze zoiets van: raas maar even lekker uit voordat we gaan trouwen. Wel is ze bang dat mij wat overkomt. Om het financieel allemaal goed rond te hebben zijn we officieel gaan samenwonen. En hebben we meer van dat soort zaken geregeld.'

En hoe is het nu om terug te zijn?

'Moeilijk... hier ben ik weer gewoon één van de mariniers. Bij ons op de zaak was ik IEMAND. Hier sta je weer in de rij. Ben je weer het kleine mannetje. Hier word ik weer gekonfronteerd met alle onbenulligheden die het leger kent. Als kleine kinderen behandeld worden, ik ben verdomme ook volwassen, beter opgeleid dan het merendeel van het kader. Ik merk ook dat ik me beter thuis voel bij de jonge dienstplichtige officieren dan bij mijn eigen maten. Sommigen zijn zo onnoemelijk kinderlijk, zo onvolwassen. Misschien was ik ook wel zo op die leeftijd, maar nu baal ik ervan.'

Lukt het je, denk je, om je weer aan te passen en gewoon marinier te zijn?

FOTO'S AVD-KM

'Dat zal wel moeten. Ik heb toch geen andere keus, terug naar mijn baas en zeggen: 'hier ben ik weer, het valt me allemaal wat tegen?', dat zit er toch echt niet in. Of naar mijn vriendin: 'zo meisje, hier ben ik weer, ik ga toch maar niet mee naar Cambodja, want ik pas niet meer in het korps?' En dan mijn omgeving... ik moet er niet aan denken dat ik daar moet zeggen dat ik het allemaal verkeerd heb gezien. Nee, ik heb a gezegd en moet nu ook b en de rest zeggen. Het komende jaar moet ik weer doen alsof ik niks weet, niet heb doorgeleerd, niet ouder ben geworden, niet gegroeid ben. Dat is de consequentie van hals over kop reageren...'

Het is je vak, je hebt er voor gekozen.

Ooit heb je ervoor gekozen, maar voor wat?

En wat betekent een keuze op jonge leeftijd, nu de politiek keuzes maakt die jouw keuze van weleer toch een ander kleurtje geven?

En heb je nog werkelijk de keus of moet je ook maar denken: HET IS JE VAK, JE HEBT ER VOOR GEKOZEN.

Klazien van Brandwijk-Wiltjer

MADONNA

Van tienerster tot cultureel fenomeen

Dit jaar is het tien jaar geleden dat de Amerikaanse Madonna Louise Veronica Ciccone, alias Madonna, haar eerste hit scoorde in de Verenigde Staten. Om precies te zijn op 12 oktober 1983 komt haar plaatje *Holiday*, opgenomen onder leiding van disco-producer Nile Rodgers, de Amerikaanse Top 40 binnen. Ruim twee maanden later volgt een hitnotering in Engeland. Weer twee maanden later volgt Nederland. Vier dagen voor de lente begint, op 17 maart 1984, zingt Madonna 'Holiday' de Nederlandse hitparade binnen. In eerste instantie lijkt Madonna het zoveelste vederlichte disco-sterretje te zijn, dat uit de Verenigde Staten is komen overwaaien. Over een tijdje zal ze weer door een nieuwe stroom van haar soortgenoten worden weggeblazen. Fout gedacht, zo blijkt later. 'Madonna is here to stay'.

'Sex'

In oktober van het afgelopen jaar was het niet op de eerste plaats de nieuwe CD 'Erotica' waarmee Madonna opzien baarde. In die maand verschijnt een boek met de ondubbelzinnige titel 'Sex'. Madonna huurde fotograaf Stephen Meisel in om haarzelf en anderen in vaak weinig verhulende poses op de gevoelige plaat vast te leggen. De foto's worden gelaardeerd met teksten waarin Madonna zich de identiteit van Dita Parlo aanmeet. Zij is een in 1971 overleden Duitse actrice, die in de jaren dertig in Frankrijk furore maakte. Deze alter-ego van Madonna vormt ook de hoofdpersoon in de liedjes op de CD 'Erotica'. Het titelnummer begint dan ook met de woorden 'My name is Dita...'. In de clip die van 'Erotica' wordt gemaakt, zien we een groot aantal scènes uit het boek terugkomen.

Verwarring

De wereld lijkt in verwarring. In de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk slaan de fatsoensridders alarm. Blote plaatjes zijn geen nieuwigheid, maar een popster en tieneridool dat zich zonder omhaal bloot dan wel in sado-masochistisch leer getooid laat fotograferen is 'different stuff'.

De culturele elite stelt zich allerlei vragen. Zijn de nieuwe producten van Madonna vooral een bedenksel van de commercie die ons, onder het mom van het doorbreken van taboes, geld uit de zak wil kloppen? Of verpersoonlijkt Madonna een nieuw vrouwbeeld? Misschien eist zij behalve onafhankelijk-

Boek en CD dooltocht door erotisch luilekkerland

heid en zelfbestemming voor het eerst het vrouwelijk recht op eigen seks en geilheid op?

'Nou ja...'

Op de eerste dag van publicatie van 'Sex' gaan tienduizenden exemplaren van het boek over de toonbank en wordt de lieve som van 45 miljoen gulden met de verkoop omgezet. 37 miljoen in de Verenigde Staten en 8 miljoen in Engeland. Nederland moet het doen met nauwelijks honderd exemplaren die al bij voorintekening zijn verkocht. De verschijning van 'Sex' wordt uitgebreid door de Nederlandse media verslagen. 'NOS Laat' laat een speciale reporter uitrukken om een exemplaar van het boek te bemachtigen. Maartje van Weegen reageert meewarig op de publicatie en haar commentaar bestaat uit weinig meer woorden dan 'Nou ja...'. Daarop schuift ze het boek ter zijde. Deze 'Sex' lijkt aan Maartje niet besteed.

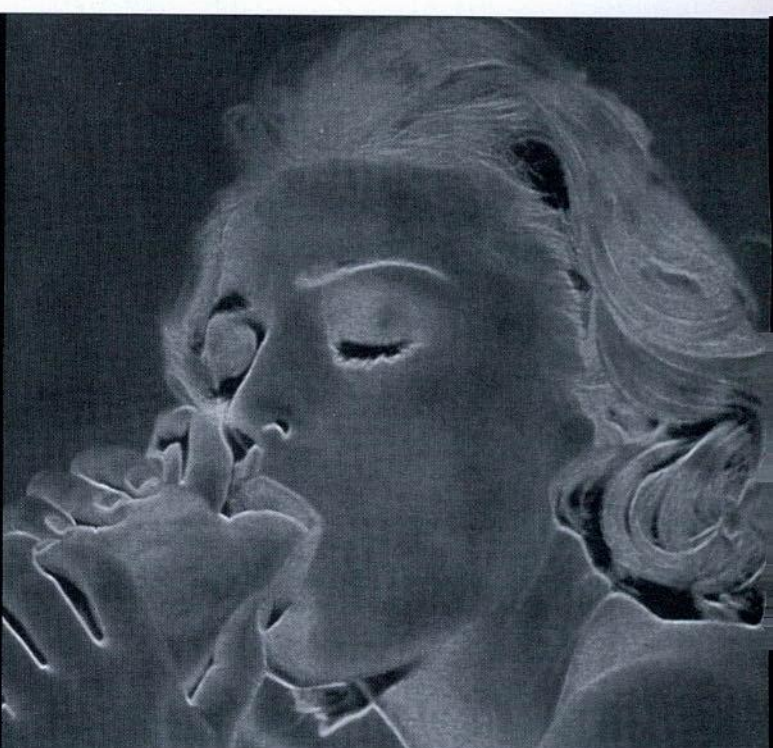
Geile plaatjes

Verschillende persmedia die Madonna in de beginjaren nauwelijks zagen staan, pakken nu groot uit en storten zich gretig op de geile plaatjes die door de uitgever voor publicatie zijn vrijgegeven. De Volkskrant spendeert een halve pagina aan het boek. NRC's filmcritica Joyce Roodnat wijdt er een pagina in het gerespecteerde vrijdags culturele supplement aan, onder het motto: 'Madonna's Sex: gein voor oudere meisjes'. Zij noemt het boek '...honds brutaal, soms zelf schokkend, maar desondanks door de vrouwelijke overgave, onschuldig.' Econoom Jan Pen geeft in 'HP/De Tijd op Zondag' aan dat hij een probleem heeft met het fenomeen 'Madonna'. In feite is al de commotie rondom het Amerikaanse fenomeen drukte om niks. Jan Pen:

'Mijn probleem is de hype. Madonna is een megaster. Zij is dat geworden met behulp van iets geheimzinnigs, dat blijkbaar weinig te maken heeft met haar kwaliteiten. Want die zijn beperkt. Ze kan blijkbaar wat zingen (niet erg best) en wat dansen en springen (dat kunnen er meer) en ze legt een zekere brutale uitstraling aan de dag (komt meer voor) en verder wordt ze geweldig gepromoot. Dat laatste moet het gedaan hebben.'

Madonnalogie

Ook de CD 'Erotica' gaat grif over de toonbank, ook al blijft het succes achter bij eerdere CD's. Het heeft er alle schijn van dat de tienermeisjes, vaak fanatieke platenkopers, het contact met het fenomeen zijn kwijt geraakt. Zij hebben de vele koerswijzigingen van Madonna niet kunnen bijbenen. In ruil daarvoor heeft Madonna er intellectuele vrouwen als Camille Paglia en Ethel Portnoy als fans bijgekregen. Sommigen noemen hen 'intellectuele groupies'. Aan Amerikaanse universiteiten, zo schijnt het, houden wetenschappers zich veelvuldig bezig met de studie van het feno-

meen Madonna. De Madonnalogie is in wording. De videoclip van 'Erotica' blijkt omstreken. MTV zendt de clip slechts in de late uurtjes uit. Dat gold ook al voor de clip van het nummer 'Justify My Love'. De BBC kort de 'Erotica' clip met enkele minuten in.

Madonna is Hot!

Wie Madonna louter afschildert als een commercieel produkt heeft de betekenis van het fenomeen verkeerd ingeschat. Madonna heeft zich een belangrijke plaats in de media van de Westerse wereld veroverd door de verkoop van miljoenen platen en het maken van spectaculaire clips. Ook haar filmoptredens moeten genoemd worden, ook al waren ze niet altijd even succesvol. Met haar verkoopssuccessen heeft ze zich een machtspositie verworven waarvan ze gebruik maakt. Als Madonna zich roert zijn de media present. Madonna is Hot! Haar nieuwswaarde is vergelijkbaar met die van het Engelse koningshuis.

'Desperately Seeking Susan'

In haar optreden in de film 'Desperately Seeking Susan' van Susan Seidelman uit 1985, laat Madonna eigenlijk voor het eerst zien dat ze meer in petto heeft dan een modale disco-ster. In die film is Rosanna Arquette haar tegenspeelster en de titelsong 'Into the Groove' wordt een monsterhit. In die periode bouwt Madonna een enorme fanschare, van met name meisjes in de leeftijd van 12 tot 16 jaar, op. De Madonna 'look-a-likes' zijn in die tijd niet van de lucht.

Commotie

De hits die Madonna in de periode daarna scoort hebben vaak typische meisjes-tienerszaken tot onderwerp. 'Papa don't preach' uit 1986 bijvoorbeeld, verhaalt over de pogingen van een meisje om zich van haar vader los te maken. Madonna heeft haar imago van het eerste uur dan al vervangen door een kort blond kopje. In die tijd gaat

Madonna aan haar lichaam werken. Het licht mollige lichaam wordt omgevormd in een strak en gespierde 'body'.

In 1989 doet Madonna uitgebreid van zich spreken. Reeds lange tijd tooit Madonna zich, net als Prince, met allerlei religieuze symbolen zoals de crucifix. In de clip van het titelnummer van de CD 'Like a Prayer' vrijt Madonna met een tot leven gewekt beeld van een zwarte heilige. De clerus reageert met afgrijzen.

Fragmenten uit die clip zouden gebruikt worden als onderdeel van een Pepsi reclamespot. Na de commotie gaat het plan niet door. Madonna lijkt in deze periode bewust de confrontatie te zoeken. Van diezelfde CD komt een andere hit waarin Madonna meisjes oproept hun seksualiteit op hun eigen manier te beleven: 'Express Yourself'.

In Bed

De clip van de hit 'Voque' is strak gestyleerd, in zwart-wit opgenomen en refereert aan sterren als Jean Harlow en Marlene Dietrich. De 'Blond Ambition' tour voert Madonna langs vele stations in de wereld. Haar show is gemaakt voor oor en oog. Madonna laat zich aankleden door modeontwerper Gauthier en treedt veelvuldig op in de beroemde punt BH. Een omstreken onderdeel in de show is een scene op een bed waarin Madonna tijdens het nummer 'Like a Virgin' een orgasme simuleert. Dat leidt tot moeilijkheden met de Canadese autoriteiten. De film 'In Bed with Madonna' biedt een weinig verhullende kijk achter de schermen van het 'Blond Ambition' circus: 'Madonna Exposed'.

Verboden Vruchten

De hit 'Justify My Love' en de begeleidende clip luidden een nieuw hoofdstuk in de Madonna-geschiedenis in. De liedjes waarin een verhaal wordt verteld met een 'boodschap' behoren definitief tot het verleden. Sex, lust en erotiek vormen de nieuwe noemer waarop Madonna's activiteiten

met beeld en geluid kunnen worden ondergebracht. Madonna doolt rond in een soort erotisch luilekkerland waarin ze zich te goed doet aan verboden vruchten en zichzelf ook veelvuldig laat plukken. Haar devies lijkt alles mag zolang het op basis van vrijwilligheid geschiedt.

Hondenriempjes

Die lijn trekt Madonna door in 'Erotica' en het boek 'Sex', in principe is niets te dol. Duidelijk komt naar voren dat Madonna zelf de touwtjes in handen houdt. Dat gebeurt zelfs letterlijk in de 'Erotica' clip waarin ze een kleine kudde in leer verpakte heren, aangelijnd aan hondenriempjes, met een zweepje ervan langs geeft.

Vrouwelijke Optiek

Vrouwen strijden al eettelijke decennia voor gelijke sociale en economische rechten voor vrouwen en mannen. Madonna lijkt momenteel vooral in de weer met het veroveren van het terrein van de erotiek vanuit een vrouwelijke optiek. Veel feministische kritiek op mannelijke seksualiteit heeft lange tijd tot resultaat gehad dat er nauwelijks aandacht was voor vrouwelijke seksualiteit en erotiek. Madonna introduceert nadrukkelijk haar eigen vrouwelijke seksualiteit voor de ogen van de wereld. Ze laat ons allerlei hoeken van het erotische spectrum zien en nodigt vrouwen en mannen uit hun eigen verkenningstocht te organiseren.

Ze geeft daarmee blijk van een perfecte timing. De tijd blijkt rijp voor een dergelijke benadering. Dat uit zich in de gigantische media-aandacht en de verkoop van haar boek en CD.

Madonna kan door haar positie en populariteit het media-apparaat van de hele wereld voor haar karretje spannen. Dat maakt haar tot een van de belangrijkste culturele fenomenen van deze tijd. De vraag dringt zich langzamerhand op waaruit haar volgende project zal bestaan.

Paul Rutten

MOET DE LANDMACHT OPGAAN IN DE BUNDESWEHR?

Een korte terugblik op een eeuw Duitse geschiedenis

Het wekt soms de indruk, dat Duitsland op politiek en militair gebied moet betalen voor het feit, dat het zoveel grote denkers, geleerden en kunstenaars heeft voortgebracht. Kennelijk bestaat er een natuurlijk evenwicht tussen beide categorieën. Deze natuurlijke selectie zou het Duitse volk ontheffen van de verantwoording voor het feit, dat het er, ondanks zoveel fatsoenlijke Duitsers, bij herhaling in slaagt om de verkeerde mensen op de verkeerde stoelen te brengen. Deze gedachte is uiterst benauwend als men ziet dat de huidige Nederlandse minister van defensie van plan is om de Nederlandse landmacht, bestemd om de integriteit van ons land te verdedigen, op te doen gaan in de Bundeswehr. Wellicht komt dit plan voort uit een gebrek aan visie, steunend op een nog groter gebrek aan historische kennis.

Wie vandaag de Bondsrepubliek beschouwt, wordt getroffen door de vele rellen, in een niet gering aantal gevallen leidende tot directe moord, als gevolg van het verzet tegen 'Ausländer'. Toegegeven: ook gaan duizenden mensen de straat op om hiertegen te protesteren. Maar niet vergeten mag worden dat wellicht voor een even groot aantal Duitsers geldt dat de neo-nazi's doen, wat ze zelf niet durven. Helaas blijkt, dat ook in de nieuwe Bondsrepubliek het reeds meer dan honderd jaren geldende adagium van kracht blijft: 'Hard tegen links, slap tegen rechts'.

In de eerste tien maanden van het jaar 1992 werden meer dan 1800 aanslagen gepleegd op buitenlanders, joden en joodse monumenten. Daarbij werden meer dan twintig mensen uit die groepen gedood. In die tijd werden slechts twee misdadigers voor deze feiten gearresteerd en veroordeeld.

■ Hard tegen links

Waartoe de Duitse regering in staat is, bleek duidelijk toen linkse krachten hun terreur uitoefenden. Het gehele land stond bol van de opsporingsacties, overal hingen plakaten die een grote beloning beloofden voor nuttige informatie. De grenzen werden bijna hermetisch afgesloten. Berufsverbote werden ingesteld en een geheel nieuwe gevangenis 'Stammheim' gebouwd. De gevangen genomen leden van de organisatie - de 'Rote Armee Fraction' (RAF) - werden onderworpen aan een haast middeleeuwse folter en tenslotte voor een deel in de dood gedreven. Ronduit beschamend is het proces tegen de oude DDR-president Erich Honecker. Een zieke oude man wordt, om te voldoen aan het 'gesundes Volksempfinden', voor de rechtbank gesleept om zich te verantwoorden voor de 'moorden aan de muur'. Nu zal niemand

ontkennen, dat die gebeurtenissen scherp veroordeeld moeten worden, maar waar ziekte en ouderdom wel een reden waren om 'alte Kameraden' (die tientallen meer mensen, soms eigenhandig, hadden gedood), van vervolging te vrijwaren, wordt door dit proces het genoemde adagium toch wel erg duidelijk bevestigd. Ook zal een 'Genosse' van Honecker worden vervolgd, dit naar aanleiding van een door twee nazi-agenten opgemaakt proces-verbaal in het jaar 1933.

De Bondsrepubliek heeft altijd geweigerd om 'Schluss' te maken met het nazi-verleden en haar schanddaden (reden waarom nu nieuw nazi-geweld weer welig kan tierren), maar doet nu heel erg stoer als het gaat om het land van 'communisten' te zuiveren.

■ Anti-semitisme

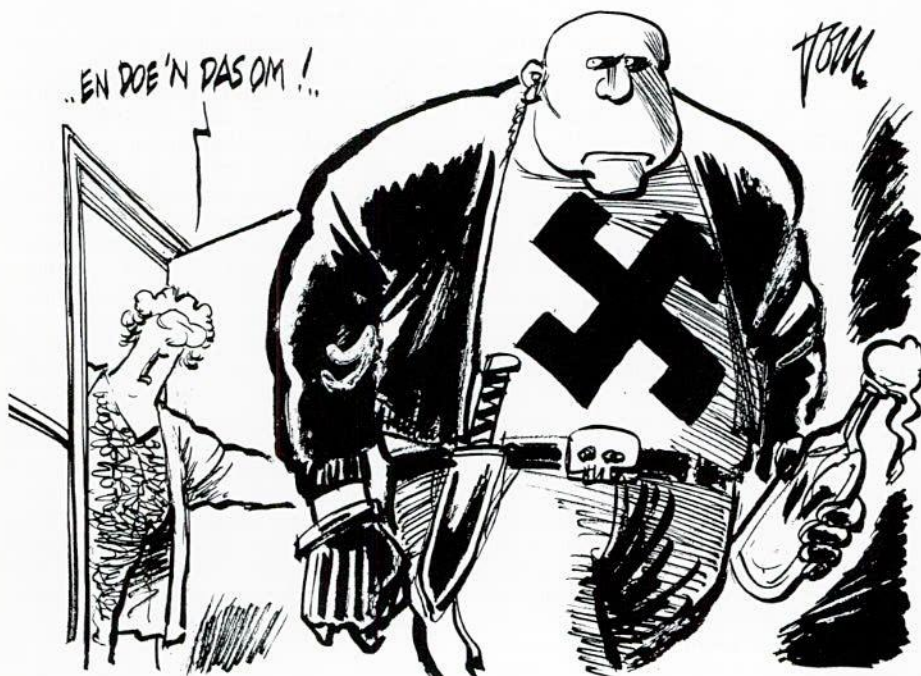
Na afloop van de oorlog in 1945 vonden vele voormalige nazi's hun weg binnen de CDU en zij hadden, en dus de partij ook niet, er geen belang bij om mee te werken aan een zuiveringsactie. Door geschiedvervalsing werd gedaan alsof het Hitler-tijdperk een uitglijdende in de geschiedenis was, alsof die tijd een onafhankelijk gebeuren los van iedere Duitse werkelijkheid was. Historici, die de moed hadden iets anders te beweren werden verguisd, als verraders van 'de Duitse zaak' te kijk gezet. En toch hadden zij gelijk. De huidige hetze tegen buitenlanders en joden, de vervolgingen in de tweede wereldoorlog zijn geen losstaande gebeurtenissen, maar passen steen voor steen in de Duitse historie.

Ook in het oude Duitse keizerrijk was sprake van een levendig anti-semitisme. De 'ijzeren kanselier' Bismarck, die in 1870 het Duitse keizerrijk vormde, had dat nooit kunnen doen zonder de financiële hulp van Bleichröder. Toch wordt deze naam in de memoires nauwelijks genoemd en wel heel eenvoudig omdat deze man een jood was en dus niet paste in het 'Duitse denken'. De Duitse keizer sprak openlijk over 'Geziever', dat 'ausgerottet' moest worden, op de keizerlijke kansel preekte de dominee iedere week het anti-semitisme en vanaf 1893 vertegenwoordigden zestien leden in de Rijksdag de antisemitische Deutsch-Sociale Partei, die opriep tot volledige afzondering en in 'noodgevallen' tot vernietiging van de joden. Ambtenarenfuncties waren voor joden niet weggelegd en zij moesten hun eigen studentenverenigingen oprichten, omdat ze van de 'christelijke' geen lid konden worden.

Een en ander sluit niet uit, dat ook toen duizenden fatsoenlijke Duitsers in alle pais en vree met hun joodse medemensen hebben geleefd, vooral op het platteland, maar politiek en leger waren fel antisemitisch. Er loopt dus een rechte lijn van joden- en vreemdelingenhaat dwars door de Duitse geschiedenis, ook thans nog eens vertolkt door de geringe bereidheid van de huidige CDU-regeerders om doeltreffend tegen dit gevaar op te treden. Een partijverbod kan toch nauwelijks een serieuze poging daartoe worden genoemd.

Grootheidswaan

Naast deze jodenhaat in het Duitse keizer-

rijk deed zich nog een ander angstaanjagend verschijnsel voor, eveneens gestoeld op hetzelfde idee van 'Deutschtum' en 'Deutsche Ehre', namelijk de mening dat dit land geroepen zou zijn om als grote mogendheid in Europa, zelfs in de wereld, te functioneren. Men voelde zich uiterst te kort gedaan en richtte verwijten tot een ieder, zonder in het eigen hart te kijken. Men slaagde er niet in een verantwoorde politiek te voeren, waardoor zich steeds meer landen van dit hypochondrische land afwendden.

Zo ontstond bij de Duitsers het idee, dat zij ingesloten werden en dat men op hun vernietiging uit zou zijn. Zich als Duitser zo ver verheven voelend boven de andere volken, was men niet bereid en in staat om zichzelf eens kritisch een spiegel voor te houden, Duitsland was een goed land, levend in een uiterst slechte wereld. In plaats van te zoeken naar betere politieke oplossingen, ging men steeds meer leunen op het krachtige leger en breidde de vloot steeds meer uit. Dit alles kon niet anders dan leiden tot een gewapende strijd.

En zo gebruikte Duitsland in 1914 doelbewust de moord op de Oostenrijkse troonpretendent, aartshertog Frans Ferdinand, in Serajewo om 'de preventieve oorlog' te voeren en zo een slag naar de macht in Europa te slaan. Het is niet mis wat men dacht te bereiken: België wordt praktisch van de kaart geveegd, de ertsbekkens van Longwy in Frankrijk moeten bij Duitsland gevoegd worden, Polen wordt een vazalstaat en een deel van de Oekraïne wordt Duits. Om Engeland niet tegen het hoofd te stoten mag Nederland politiek zelfstandig blijven, maar moet economisch volkomen afhankelijk worden gemaakt.

Opvallend is, dat in de tweede wereldoorlog deze doelen grotendeels terugkomen. Het is dan ook niet waar, dat Hitler gezocht heeft naar de zogenoemde 'Lebensraum', het is altijd een belangrijk deel van de Duitse politiek in Europa geweest. En in 1940 wordt getracht om met enige vertraging de oude Duitse idealen alsnog te verwezenlijken. Maar evenals in 1914-1918 wordt de wereld een regime onder een Groot-Duitsland bespaard.

■ 'Das Deutsche Militär'

Welke rol spelen de militairen bij deze processen? Zowel in de tijd voor 1914 als voor 1940 zijn zij er doelbewust op uit geweest om een oorlog te ontketen. Zonder overdrijving kan worden gesteld dat zij het vooral zijn geweest, die de soms nog twijfelende regeerders gedwongen hebben tot het beginnen van de eerste wereldoorlog. Zij hebben een net gespannen waaruit geen ontsnappen meer mogelijk was. Blijft dan natuurlijk wel de vraag: hoe hebben zij ooit de gelegenheid daartoe verkregen.

Ook in de jaren voor de tweede wereldoorlog is voor de militairen de bewapening belangrijker dan de welvaart van de bevolking. Regelmatig klagen zij over het feit, dat zoveel deviezen worden gebruikt voor de import van gebruiksgoederen, die 'beter hadden kunnen worden gebruikt voor het leger'. Uiteindelijk winnen zij deze strijd en moet het Duitse volk genoegen nemen met een duidelijk lagere levensstandaard dan in de rest van Europa. Het 'liever kanonnen

dan boter' maakt wel goed duidelijk wat men van plan is.

Het zogenaamde verzet tegen Hitler's plannen om in 1939 ten strijde te trekken is bij de generaals niet gebaseerd op humanitaire of fatsoensnormen, maar alleen op de gedachte, dat het nog te vroeg is, Duitsland zal pas in 1943 sterk genoeg zijn. Maar dan kan er ook flink op los worden geslagen.

Vastgesteld moet dan ook worden, dat in een halve eeuw Europa tweemaal met een uiterst vernietigende oorlog geconfronteerd wordt, vooral door het drijven van 'das Deutsche Militär'.

En als die oorlog dan uitbreekt, hoe wordt die oorlog dan gevoerd? Wat laten deze 'Ehrenmänner' dan zien? Ook hier is er slechts sprake van een gradueel verschil. Tientallen jaren voor de eerste wereldoorlog plant men al een doortocht door België, er is niemand die vindt dat de neutraliteit ontzien moet worden. Dat is immers niet in Duitsland's militair belang. En duizenden graven met het opschrift 'doodgeschoten door de Duitsers' maken duidelijk hoe men ook toen moordend, gijzelaars dodend, cultuurschatten verwoestend voorwaarts is gegaan.

■ Weinig verschillen

Na de tweede wereldoorlog heeft men van Duitse zijde de indruk gevestigd dat het slechts een klein deel, en wel het politieke deel, van de krijgsmacht was, dat zich aan misdaden schuldig maakte. Vlak na de oorlog verklaarde de CDU de SS al heilig. Ook dit is niet waar: het maakte niet uit, wie er opereerde, ook de Wehrmacht heeft zich aan de meest vreselijke misdaden, jodenvervolging, zelfs het oprichten van concentratiekampen niet uitgezonderd, in het Oosten schuldig gemaakt. Deze afschuwelijke gebeurtenissen konden vooral slagen, omdat binnen de top van het Duitse leger de bewoners van Oost-Europa altijd als minderwaardig zijn beschouwd. Dat was geen 'Hitler-idee', maar een sinds tientallen jaren levend en geaccepteerd Duits idee.

Daarnaast werden de eigen troepen aan de meest sadistische behandeling onderworpen. En om hun eigen stoel in een verloren oorlog zolang mogelijk te redden, lieten de generaals meer dan 30.000 soldaten, na veelal een schertsproces, doodschieten. Over dit verzet tegen Hitler mocht in de naoorlogse CDU jaren in Duitsland niet gesproken worden, vele van de onbarmhartige rechters hadden daar immers een onderdak gevonden.

Er is in principe weinig verschil tussen de door de Duitse bezetters opgezette jodenprogramma's in de Oekraïne in de eerste wereldoorlog en de holocaust in de tweede. Hoe zeer de Duitse generaals ook het eigen volk minachtten blijkt uit het feit dat zij, wetende dat de oorlog verloren was, hun toevlucht namen tot misleiding van volk en soldaten, tot zelfbedrog door de cijfers anders te interpreteren dan waar was en door de regering grotendeels aan de kant te zetten en voor te liegen, zoals in de eerste wereldoorlog, of door het klakkeloos met een slavenziel achter Hitler blijven aanhollen, zoals in de tweede wereldoorlog. In beide gevallen was het gevolg dat honderdduizenden soldaten, eigen en geallieerd, node-

loos gevallen zijn.

Het kan toch geen toeval zijn, dat in twee oorlogen lieden van dit allooi de dienst uitmaken?

■ KL in de Bundeswehr

Als in 1957 de Bundeswehr wordt opgericht komen de 'meelopers' terug, de regerende CDU wil alleen meedoen als de vele vanwege hun misdaden jegens de mensheid veroordeelde Duitse generaals vrij worden gelaten. Het gaat immers weer om 'die Deutsche Ehre'? Veel bleek er dus niet veranderd.

En is dit nu de reden om in 1992 er tegen te zijn, dat de Nederlandse landmacht bij de Bundeswehr wordt ingelijfd? Er is toch in Duitsland ook veel ten goede veranderd. Ongetwijfeld, maar niet voldoende!

Men behoeft waarlijk geen helderziende te zijn om te zien dat, zeker als de CDU/CSU aan de macht blijft, vóór het jaar 2000 de huidige Duitse grenzen weer een onderwerp van discussie worden. De 'uralte Deutsche Gebiete heim ins Reich'. Nu reeds worden met gelden uit Bonn de zogenaamde Duitse minderheden gesponsord om het Duitse cultuurgeld te behouden, wat dat dan ook mag zijn. De politiek is er op gericht om overal kernen te vormen, die op het juiste moment om aansluiting kunnen vragen.

Het is niet direct waarschijnlijk dat deze aansluiting met militaire middelen zal worden gerealiseerd, men moet eerder denken aan economische druk. Maar het zal komen.

Het wordt een interessant probleem voor de dan optredende Nederlandse minister van defensie. Hij kan in ieder geval de gevoelens van onlust van de Nederlandse regering dan niet tot uitdrukking brengen door het weghalen van het Nederlandse deel van het gecombineerde legerkorps. Sullig kunnen de Nederlandse troepen optreden als beschouwers, wanneer de gedachten aan vrede en eerbiediging van grenzen onverhoopt niet worden gerespecteerd door de makkers waaraan de Nederlanders gekoppeld werden.

■ Meer fantasie vereist

Er zal geen mens zijn, die er niet mee instemt dat de Nederlandse krijgsmacht, en dus de landmacht, wezenlijk moet worden geherstructureerd, maar een gecombineerd Duits-Nederlands legerkorps is alleen al op historische gronden een farce. Het sleept Nederlandse militairen mee in een toekomstige machtspolitiek waaraan zij geen deel kunnen en willen hebben. En het zal Nederland te kijk zetten als de trouwe makker en steun van een Duitse politiek, die de afspraken weer niet na komt. Een minister van defensie met enige fantasie moet toch een meer verantwoorde reorganisatie kunnen bedenken.

Adriaan Bijl

DE RECHTELOOSHEID VAN DE BEZETTER

De Israëlische regering heeft 400 Palestijnen uit hun geboorteland gegooid. Daar is veel kritiek op geleverd, zowel in Israël zelf als in de wereld daarbuiten. Want deze deportatie is in strijd met het volkenrecht. Israël beroept zich op zelfverdediging en daar is altijd veel begrip voor. Want het terrorisme van fundamentalistische groeperingen is een bedreiging. En de joden laten zich niet opnieuw tot slachtoffer maken.

Na een lange geschiedenis van Europees antisemitisme kregen de joden in de Tweede Wereldoorlog te maken met het meest extreme racisme: massavernietiging. De Nazi's dragen daarvoor de schuld, maar de rest van Europa gaat niet vrij uit. En nu steekt het antisemitisme weer de kop op in Europa. Misschien willen veel Europeanen uit schuldgevoel daarom geen kritiek op Israël horen. Maar kun je Israël nog steeds een bijzonderland noemen?

We hebben kritiek op de behandeling van de Palestijnen, maar we hebben ook altijd begrip voor de politiek van elke Israëlische regering. We beseffen dat juist de joden behoefte hebben aan geborgenheid in de eigen staat. Maar ondertussen kun je niet over het hoofd zien, dat Israël zich voortdurend schuldig maakt aan grove schending van de rechten van de oorspronkelijke bewoners van Palestina. En je gaat je ergeren aan de manier waarop in de bezette gebieden tegen de Palestijnen wordt huisgehouden.

■ Aanstichters

Toch staat in Nederland de sympathie voor Israël voorop. In de media wordt meestal vermeld dat Israëlische slachtoffers van

Palestijns geweld zijn 'vermoord' maar over Palestijnen wordt gezegd, dat zij door de Israëlische politie worden 'gedood'. Joodse slachtoffers worden vaak met hun naam genoemd, maar Palestijnse slachtoffers blijven naamloos.

Palestijnen zijn in Westerse ogen de aanstichters van het geweld. De Israëli's reageren alleen maar, zo wordt geredeneerd, want 'zij moeten zich wel verdedigen' tegen het Palestijnse 'terrorisme'. Weinig aandacht is er voor de vraag of de Palestijnen misschien reden hebben voor wanhoop over de bezetting en of zij misschien het recht hebben om zich te verzetten tegen een machtige bezetter, die zelf geweld gebruikt?

De bereidheid van de nieuwe regering Rabin om het vredesproces te versnellen

werd geroemd, terwijl het Palestijnse geweld wordt afgekeurd. Toch blijft ook de nieuwe regering een bezetter. Israëlische bezettingstroepen jagen angst aan. Zij hebben de macht om Palestijnen te vernederen en op te jagen. De Israëlische bezetter kan Palestijnse eigendommen onteigenen of met de grond gelijk maken; de Palestijnen van hun geboortegrond deporteren. Maar Israël is het vaderland van de joden en wie daar kritiek op heeft, heet al gauw antisemit, het ergste scheldwoord dat ik ken.

■ Gelijke maten

De sfeer in de bezette gebieden doet denken aan de Duitse bezetting van Nederland. Dat is een verwarrende ervaring. Israël mag niet eisen, dat de Israëlische bezetting en de misdaden die daaruit voortvloeien door de vingers worden gezien.

Toch wordt Israël in het Westen nog vaak behandeld als een bijzondere staat. Kritiek op joods gedrag wordt daarom vaak vermeden. Vorig jaar waren er in Hamburg demonstraties tegen de verkoop van een oude joodse begraafplaats. Al eerder was een deel daarvan verkocht zonder problemen. Nu werden daar door orthodoxe joden 'heilige' gevoelens bij gehaald. En er was geen krant die er op wees, dat in Israël Palestijnse dorpsbegraafplaatsen met de grond gelijk zijn gemaakt, met beton overgoten en bebouwd. Zonder dat daarbij door de Israëlische autoriteiten begrip wordt getoond voor de gevoelens van de Palestijnen. Zonder dat er een orthodoxe jood opkwam voor de rechten van de gestorven Palestijnen.

■ Compromissen

Wat moet je nu met dat pro-Israël gevoel? Israël kan niet blijven ontkennen dat de Palestijnen rechten hebben. De aanhangers van Israël kunnen niet blijven volhouden dat de Palestijnen alleen maar vrede zullen hebben als ze het geweld afzweren en compromissen sluiten.

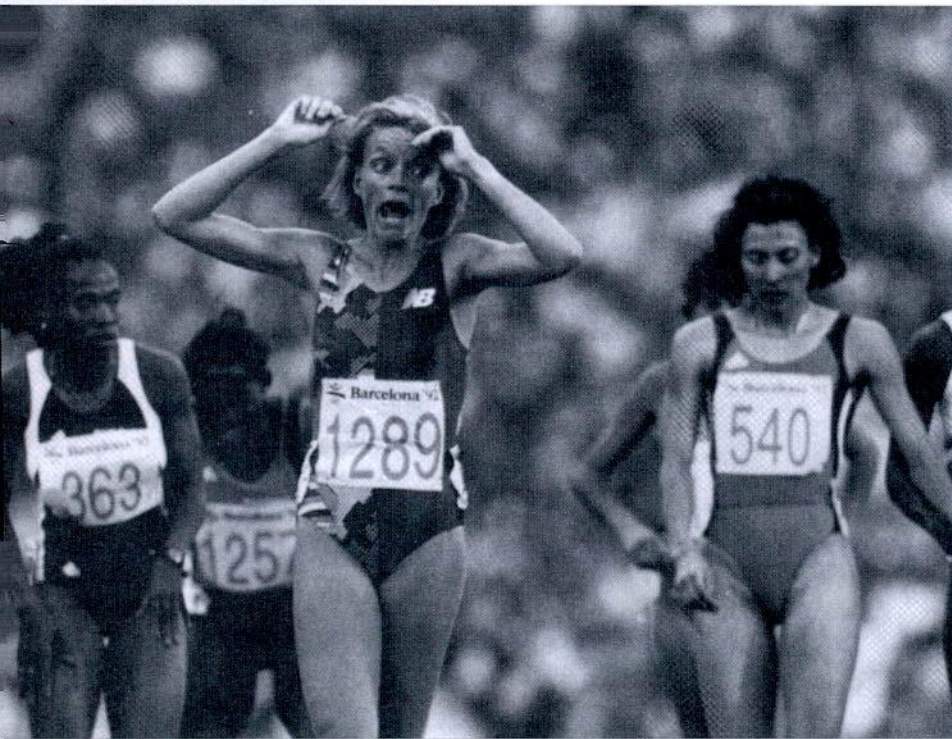
Met alle begrip voor de Israëlische gevoeligheid over de gruwelijke geschiedenis van de joden in Europa: daaraan kan niemand het recht ontnemen om van de Palestijnen overgave aan onrecht te verlangen. De Palestijnen hoeven geen compromissen te sluiten - dat kunnen zij niet, want zij zijn de onderliggende partij. Het zijn niet de Palestijnen, die andermans rechten hebben afgepakt. Het zijn de Palestijnen die van hun rechten zijn beroofd - de Palestijnen kunnen terecht eisen dat die rechten worden hersteld. En het zijn de Israëli's die die rechten moeten teruggeven.

Karel Roskam

SPORT ALS FRANJE

Het belabberdste terugkerende tv-programma was met afstand de Sportverkiezing van het Jaar. De AVRO beheerste tot in de finesses een onnavolgbare methode om topsporters voor te stellen als de grootste debielen te lande. Laat ze maar aan een quiz met vragen op kleuterniveau deelnemen, luidde het motto, en stel ze vooral geen moeilijke vragen. Maar ... afgelopen december zou dat veranderen. Mies Bouwman zou de topsporters een Hoofdrol laten vertolken. En wat gebeurt uitgerekend bij deze revolutionaire koerswijziging? Er stort een vliegtuig in Portugal neer, 55 doden, dus geen Sportverkiezing van het Jaar.

Het is wat laat om erop terug te komen, maar er zijn twee redenen om dat toch te doen. Over de afgelasting van dat jolige AVRO-programma is buitengewoon weinig gesproken, laat staan dat terstond een maatschappelijke discussie losbarstte. Terwijl het hier toch een cultuurhistorische gebeurtenis betrof die zo kenmerkend Nederlands was, dat ze in een tijd van nationale identiteitscrisis (Europa!) alle aandacht verdiende. De kranten wedijveren, waar het gaat om het initiëren van belangwekkende openbare debatten en de stoet deskundigen op de opiniepagina's lijkt langer geworden dan de gehele bevolking op een rij, maar juist wij als Nederlanders verzuimen in die situatie om onszelf beter te leren kennen.

■ Franje kwetsend

De uitzending van de AVRO werd uit pie-

teit geschrapt en dat toont twee dingen aan: 1. wij als Nederlanders weten niet goed wat we moeten doen als medelenders leed hebben, 2. wij zien sport als feest, amusement, overbodige luxe, larie, onzin, franje. Het verband tussen 1. en 2. is, om het scherp te stellen, dat het tonen van franje kwetsend is voor gekwetsten.

Als een vliegtuig neerstort op de Bijlmer vervangen we op de radio lichte door zware muziek, want we leven allemaal mee, we zijn allemaal somber en we willen die stemming vertolkt horen door gedragen, ernstige klanken. Door Bach en niet door Mozart. Als een vliegtuig neerstort in Portugal, willen we geen vrolijke Ellen van Langen aanschouwen, maar een documentaire zien waarin een zo serieus mogelijk probleem zo ernstig mogelijk aan de orde wordt gesteld.

Nu deden zich ten tijde van de vliegramp in Portugal ook enkele andere afschuwwek-

kende zaken voor. Dat is niet ironisch bedoeld, want ironie over Joegoslavië of Somalië is volstrekt ongepast. Er stortte elders trouwens ook een vliegtuig zonder Nederlanders neer en die ramp ontsnapte vrijwel aan de aandacht. In Nederland zelf vielen op de dag van de calamiteit in Faro zonder twijfel een groot aantal verkeersdoden, maar collectief sterven maakt grotere indruk dan individueel sterven, dat is duidelijk.

■ Hypocriet

Die vaststelling neemt niet weg dat een zekere hypocrisie bij gemeenschappelijke rouw niet te loochenen lijkt. Er valt een vliegtuig neer of er slaat er een over de kop en we dompelen ons massaal in een bijna hartstochtelijk medeleven. Als Mies dezelfde avond een inzamelingsactie voor de nabestaanden had gepresenteerd, zouden miljoenen zijn opgebracht. Want we zijn niet alleen het meest eigenwijze kleine volk ter wereld, we zijn de barmhartigheid bij uitstek. Maar Mies moest twee dagen later de Hoofdrol doen met sporters en dat kon dus niet.

Wat als het nu vier dagen later was geweest? Had ze Ellen van Langen dan wel kunnen vragen naar diepere roerselen of haar kunnen confronteren met haar vroegere gymnastiekmeester? Waarschijnlijk wel, maar stellig had Mies uit hogere AVRO-echelons de opdracht gekregen om de uitzending te beginnen met de vraag: 'Ellen, het is fantastisch wat je in Barcelona hebt gepresenteerd, maar valt dat niet helemaal weg tegen zo'n vliegramp? Hoe denk je daar nu zelf over, wat voel je daarbij?'

■ 'Het gevoel'

Je ziet, hoort en leest het veel bij vraaggesprekken. Op een geforceerde manier wordt 'ingesprongen' op de actualiteit. Steeds wordt gevraagd naar het 'gevoel' daarover. Alsof de interviewers beseffen dat Nederlanders wanhopig op zoek zijn naar een samenleving of cultuur, waarin wat minder de rationaliteit het hoogste goed is. Heel frappant is hoe Nederlanders na een bezoek aan de VS over Amerikanen spreken: 'Wat praten die toch makkelijk over hun gevoelens, zo open en eerlijk. Natuurlijk wel oppervlakkig. Maar ja, dat is nu eenmaal het land.'

U heeft gelijk: laat ik me beperken tot de sport. Sociopsychologische bespiegelingen horen op andere pagina's thuis en verdienen een deskundige analist. Maar ik blijf het tamelijk bizar vinden, dat de sport (volgens de AVRO) moet ophouden, als de nationale ellende begint. En dat niemand daar verder een woord aan besteedt. Het is een piëteit die me doet denken aan de Nederlandse eerbiediging voor het milieu. Die er ook op neer komt, dat de zorg groot is, maar de individuele inspanning zo gering mogelijk. Het zal onze tijd wel uitduren en wat zijn we blij dat al die rampen ons zelf niet overkomen. Zó dankbaar zijn we zelfs, dat we plotseling, zij het zeer tijdelijk, inzien hoe volkomen onbelangrijk sport is.

Hans van Wissen

OF MICE AND MEN

Tijdloos drama van John Steinbeck door Gary Sinise meesterlijk verfilmd

De Amerikaanse schrijver John Steinbeck (1902-1968, Nobelprijs 1962) werd met een aantal boeken wereldberoemd. Daaraan droegen zeker ook de vele verfilmingen bij, van o.a. *East of Eden* (van Elia Kazan, met het jong gestorven idool James Dean in de hoofdrol), *The Grapes of Wrath*, *Tortilla Flat*, *The Pearl* en niet het minst *Of Mice and Men* (uit 1937 en al in '39 verfilmd door Lewis Milestone). Deze laatste novelle gaat over twee jonge seizoenarbeiders die ten tijde van de grote depressie proberen het hoofd boven water te houden. Amerika was toen al een spijkerhard land waar geen plaats was voor 'losers', al waren dat, net als nu, wel vaak de aardigste en zachtmoedigste mensen...

En wat verlangen ze nou helemaal, Lennie en George? Een boerderijtje van een paar honderd dollar waar ze met hard sappelen net van kunnen leven. Een rennetje met misschien een stuk of wat kippen, en voor Lennie die zo van zachte dieren houdt, een paar konijnen om voor te zorgen.

Als de film begint, zijn de beide hoofdpersonen op de vlucht. Lennie heeft een vrouw de stuipen op het lijf gejaagd. Hij had niks kwaads in de zin, hij vond haar alleen maar mooi en zacht. Maar Lennie is een beer van een vent met een paar mokers van handen en het verstand van een baby, dus de vrouw interpreteerde zijn bewondering verkeerd. Van de mannen op de boerderij waar ze werkte was geen begrip te verwachten, dus het enige was vluchten. George waakt over Lennie sinds diens tante is overleden. De jongen is een blok aan zijn been, maar hij kan hem ook niet aan zijn lot overlaten. Ze vinden werk op een

andere boerderij. De baas is een ongemakkelijk heerschap, maar daar kunnen ze nog wel mee leven. De zoon van de baas is erger, hij terroriseert de arbeiders.

In deze omgeving moeten George en Lennie een plekje zien te vinden. Met de andere arbeiders kunnen ze snel goed overweg, want ze werken hard. Vooral de berenkracht van de goedmoedige Lennie dwingt bewondering af. Hij krijgt van een van de voormannen een klein hondje. Het kwetsbare beestje overleeft Lennie's liefkozingen echter niet, en dat is de eerste voorbode van de rampen die komen gaan...

Op de boerderij werkt ook een oude arbeider, die als enige troost een al even oude hond heeft. Maar de andere mannen hebben last van het stinkende dier. Z'n bejaarde baas wordt zacht maar vastberaden overgehaald om de hond af te maken. Omdat hij dat zelf niet kan, laat hij toe dat

een van de andere mannen het doet. Ook dat schot, dat opklinkt in de donkere nacht, krijgt later in het verhaal een macabere echo...

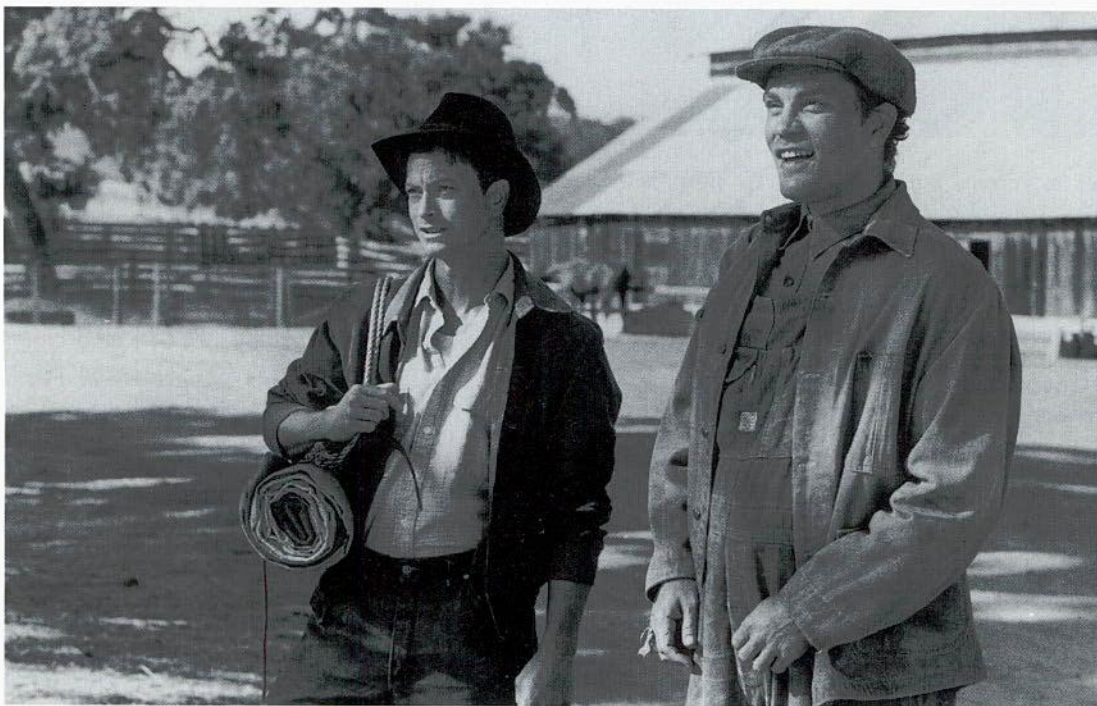
Steinbeck's verhaal geeft in een volkomen logisch ritme de onontkoombaarheid van de gebeurtenissen weer. Regisseur Gary Sinise, die zelf de rol van George voor zijn rekening nam, heeft datzelfde ritme gehandhaafd. Nergens buit hij het drama uit: wat er gebeurt, moet gewoon gebeuren en hij filmt dat op een onnadrukkelijke manier. Hij neemt de tijd, hij is zuinig met geluid en hij maakt dankbaar gebruik van het oogverblindend mooie landschap, waartegen de tragedie extra schril afsteekt.

Als de arme, achterlijke Lennie op een bepaald moment, tot het uiterste getreiterd door de agressieve zoon van de baas, de vuist van zijn kwelgeest letterlijk tot moes knijpt, voel je dat hij daarmee het ongeluk over zichzelf afroept. Maar tegelijk is het een daad van rechtvaardigheid, waar je als kijker wanhopig naar zat uit te kijken. En als George aan het slot van de film Lennie voor eeuwig behoedt voor een verder leven vol angst en rampen, begrijp je dat dat het meest humane is wat hij kon doen in een absoluut inhumane omgeving.

Naast regisseur Sinise, die een paar jaar geleden de zwaar ondergewaardeerde film *Miles from Home* maakte, speelt John Malkovich als Lennie een van zijn meest aangrijpende rollen. Bijna onvoorstelbaar dat dit dezelfde man is die in *Dangerous Liaisons* de versierder speelde, die Michelle Pfeiffer tot wanhoop dreef met zijn gladde praatjes. Een Oscar voor deze rol zou me niet verbazen.

Of Mice and Men is al met al een stukje puur Amerikaanse cultuur van het hoogste niveau. Iedereen die vindt dat film eigenlijk niet als Kunst met een grote K mag worden aangemerkt, moet er snel heen.

Leonore van Opzeeland

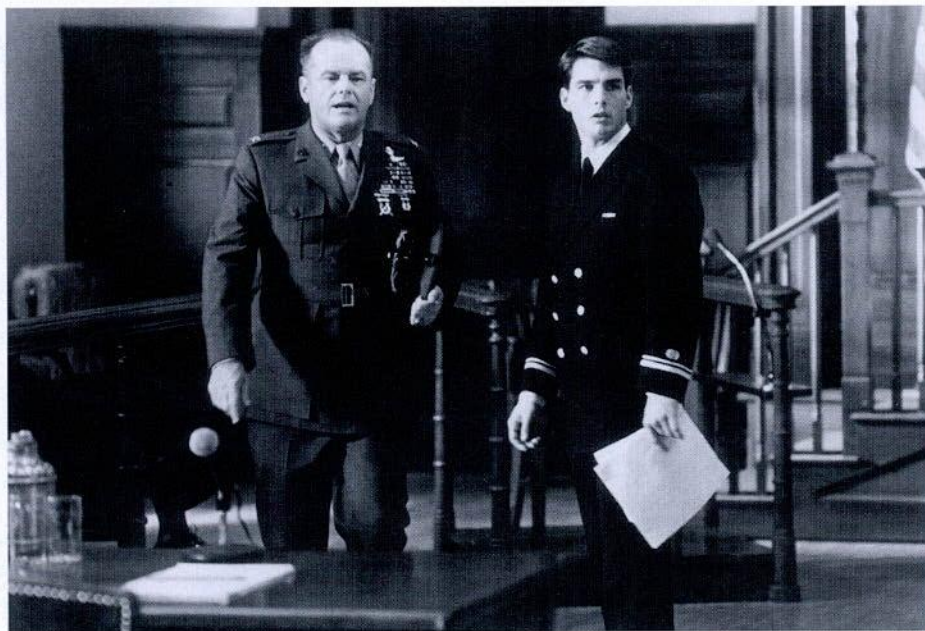
Regisseur Gary Sinise (l.) en John Malkovich als zwervende boezemvrienden George en Lennie in 'Of Mice and Men'

FILM IN 'T KORT

A FEW GOOD MEN

In een tijd dat het militaire apparaat in veel landen steeds meer wordt ingekrompen, is *A Few Good Men* mooi actueel. Het verhaal speelt zich af op een marinebasis op Cuba. Een jonge marinier wordt vermoord, twee verdachten staan terecht. Maar de vrouwelijke luitenant die de zaak graag wil behandelen, wordt gepasseerd voor een jong juristje dat bekend staat om het feit dat hij niets liever doet dan een zaak schikken. De vrouw zorgt dat ze in elk geval samen met hem aan de zaak mag werken en al snel ontdekt ze dat er een luchtje aan zit. De marinier zou overgeplaatst worden. De verdachten gedragen zich wat al te gedwee. Er is sprake van een geheime code, ingesteld door de kolonel van de basis, die vindt dat het met de discipline in het leger maar droevig gesteld is... Regisseur Rob Reiner wordt nu al allerwegen getipt voor de nodige Oscar-nominaties voor *A Few Good Men* en niet ten onrechte. De spanning is prima opgebouwd en hij weet zijn toch al sublieme cast tot grote prestaties te krijgen. Tom Cruise, die met iedere rol beter en volwassener wordt, speelt de advocaat die tegen schimmen uit zijn verleden vecht, met de mooie, intelligente Demi Moore als de vasthoudende luitenant die dieper graaft dan haar opgedragen is. De grote troef van Reiner is echter Jack Nicholson, die van zijn betrekkelijk kleine rol als de kolonel (drie scènes,

Jack Nicholson en Tom Cruise in 'A Few Good Men'

hooguit tien minuten) een monument maakt. Kleine maar opmerkelijke rollen zijn er verder van Kevin Bacon, James Marshall en Kiefer Sutherland.

DAENS

Een mooie, warmbloedige film vol herkenbare emoties leverde de jonge Belgische regisseur Stijn Coninx af met *Daens*. Louis

Jan Declair in 'Daens'

Paul Boon schreef een historisch gefundeerde roman over het opkomend socialisme in de textielstad Aalst aan het eind van de vorige eeuw. Hij noemde de roman Pieter Daens, naar de hoofdpersoon, een vooruitstrevende krantenuitgever. Robbe de Hert, die het script voor de film schreef, koos ervoor om Pieters broer Adolf, een priester die zich inzet voor de uitgebuite beroepsbevolking in zijn geboortestad, tot hoofdpersoon te maken. Het verhaal werd aangevuld met nog meer historisch feitenmateriaal. Adolf krijgt een gevoelige aanvaring met zowel de katholieke groot-industrië als met het Vaticaan, wanneer hij vanaf de kansel zijn ideeën uitdraagt. Als hij ook nog in het parlement gekozen wordt, zal hij een keuze moeten maken: de kerk of de politiek.

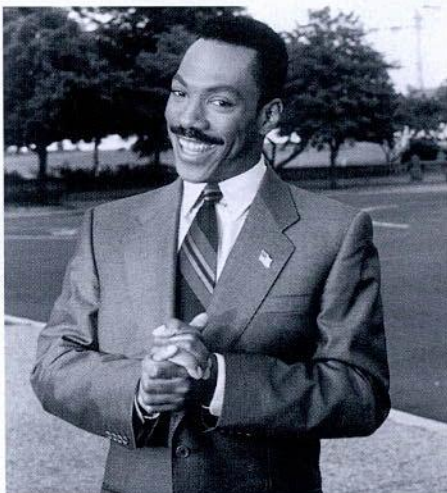
Jan Declair, een soort Belgische Gerard Depardieu, speelt een prachtige, rondborstige hoofdrol. Verder in de sterke cast o.a. Johan Leysen, onze eigen Linda van Dijk, en de Belgische hope des vaderlands Michael Pas en Antje de Boeck. Weer eens even heel iets anders dan een Amerikaanse gestroomlijnde actiefilm...

OLIVIER OLIVIER

In Frankrijk gemaakt door de Poolse regisseuse Agnieszka Holland is de fascinerende psychologische thriller *Olivier Olivier*, die tot het eind blijft boeien door de absolute onvoorspelbaarheid van de gebeurtenissen. Een dierenarts op het Franse platteland heeft een problematisch huwelijk doordat zijn vrouw op een bijna obsessieve manier dol is op hun zoontje Olivier. Als het kind op een dag een boodschap gaat doen en niet meer terugkomt, stort haar wereld in. Het huwelijk bezwijkt korte tijd later. Zes jaar nadien meldt zich bij de politie in Parijs een tiener aan, die beweert de vermiste Olivier te zijn. Zijn moeder wil het maar al te graag geloven, zijn oudere zuster voelt al snel nattigheid, al raakt ze wel in de ban van de verleidelijke, knappe jongen... Holland diept vooral de gevoelswereld van haar vier hoofdpersonen uit. De eigenlijke misdaad speelt in feite een ondergeschikte rol. Dat levert een heel onorthodoxe thriller op.

THE DISTINGUISHED GENTLEMEN

Eddie Murphy krijgt, na zijn verschrikkelijke laatste film *Boomerang*, nog een herkansing op grond van zijn leuke smoeltje en zijn komische kwaliteiten. Hij benut die

Eddie Murphy in 'The Distinguished Gentleman'

kans echter maar ten dele in *The Distinguished Gentlemen*. Weliswaar is hij hier gelukkig weer een gewone geinponem, een kleine oplichter die zijn kans schoon ziet om het in Washington te proberen als lid van het gerespecteerde congres, maar halverwege breekt de film krakend in tweeën, wanneer Ed het opeens nodig vindt de moralist uit te gaan hangen en aantoonst dat in Washington nog veel grotere oplichters aan het werk zijn dan waartoe hij zelf in staat is. Niks nieuws en jammer voor de film, want vanaf dat moment laat het script Eddie weinig ruimte meer voor echte malle streken. We hebben ons er al bij neergelegd dat de verrassing van zijn allereerste films nooit meer terugkomt, maar dat hij meer vuurwerk in huis heeft dan hij ook in deze nieuwste komedie laat zien, blijft een prikkelende gedachte.

L. v. O.

EEN MAN
KENT GEEN
ANGST

**behalve de angst
geen man te zijn**

ZIN GEVEN

Wanneer je in een, al dan niet langdurige, noodsituatie komt te verkeren is er niets menselijker dan te proberen in zo'n situatie op een zo simpel mogelijke manier overeind te blijven. Een beproefde en succesvolle methode is primitief denken. Om misverstanden te voorkomen: dat is niet een domme manier van denken, maar een onbewuste zet van de menselijke geest om nog enigszins heel uit de situatie te verschijn te kunnen komen en grip te krijgen op het eigen bestaan. Primitief denken kan op verschillende manieren tot stand komen, maar uit zich onder andere in verstarde redeneringen, toekomstvoorspellingen of in aanzeggingen: het verschijnen van iemand in je dromen die je aanzegt wat er moet gebeuren met jezelf of met je omgeving of met de gehele mensheid.

De bijbel staat behoorlijk vol met dergelij-

ke aanzeggingen. Maar ook vandaag de dag komen dergelijke fenomenen voor. Mensen die een paar dagen voor de verbijs-terende en natie-verlamende vlieg-ramp in de Bijlmer zich meenden te herinneren dat ze een paar dagen ervoor zoiets hadden gedroomd. Of mensen die in de Bijlmer woonden en er wel eens grapjes over maakten in de trant van: vandaag of morgen komen ze nog eens met vliegtuig en al op de koffie. Zij leefden met de onbewuste angst dat het een keer mis kan gaan. Dat vliegtuig kwam op de koffie!

Mensen vragen zich feitelijk af, hoe ze in de waanzin van de wereld overeind kunnen blijven. Wanneer je er van overtuigd bent dat HET leven zin heeft, zonder dat je de zin ervan ervaart of de onmogelijkheid ervaart er zin aan te geven, kan het bijna niet anders dan dat je vervalt tot primitief denken. In welke vorm dan ook. Het beroerde van deze wijze van denken is dat het zo uiterst legitiem is en derhalve niet ter discussie kan worden gesteld. Want als je dat doet, vinden ze exact de juiste stok om mee te slaan: je hebt te weinig zelfvertrouwen, je bent te rationeel, je hebt geen contact met jezelf, etc. Einde discussie.

De paus veroorzaakt zo met zijn primitieve denken dat duizenden katholieken de kerk uitgejaagd worden richting woestijn. De new-age beweging kent binnen haar gele-

deren stromingen waar men enkel leeft en richting geeft aan het leven door 'de ervaring' (het gevoel) tot heilige weg te verklaren. En zo las ik dat een vooruitstrevend theologe contact met Paulus heeft gehad (aanzeggingen) waarin hij o.a. meedeelt dat hij het allemaal lang niet zo beroerd bedoeld heeft als in de bijbel staat vermeld (kunnen homoseksuelen en vrouwen weer blij mee zijn).

Wat ze met elkaar gemeen hebben is dat ze zich allemaal uitverkoren weten om de mensheid te behoeden voor god weet wat en ter zieleheil van wie dan ook. Juist zij laten ons zien dat het leven in zichzelf geen enkele zin heeft. Allesbepalend is echter hoe je aan het leven zin probeert te geven en met welke middelen. We hebben in ieder geval geen Bijlmer-rampen, paus, aan- of waarzeggers nodig om zin te kunnen geven aan het leven. De kunst is om te kunnen leven tussen de zinvolheid en zinloosheid van het bestaan.

Freek Pol

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon kantoor	Telefoon huis
Harderwijk	R.O. (Ronald) Battes	03410-23911, tst. 3116	03417-56628
't Harde	L.J.H. (Lex) Beekers	05255-8109	038-212656
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-352913	01870-82368
Seedorf	J. (Jacques) van den Blink	09-4942817510, tst. 2285	09-4942848629
Nunspeet	J. (Jan) den Boer	05771-1341, tst. 2492/2498	03210-18934
Rotterdam	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer	010-4539911, tst. 341/381	03480-14787
Arnhem	E.Y. (Ellen) Bremer	085-718911, tst. 335	08308-21867
Den Helder	C.C. (Tineke) Dekker-Hundling	02230-52405	02991-3525
Utrecht	M. (Metske) Dekkinga	030-366444/45	033-803142
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	05210-15422, tst. 2643	05220-62273
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	02230-56820	072-641080
Seedorf	R.P. (Rob) Geene	09-49817510, tst. 2285	09-4942812470
Den Helder	J.J. (Jaap) Geuze	02230-52089	075-703705
Assen	W.A. (Bart) Hetebrij	05920-58499	05947-13608
Weert	C.H. (Kees) van der Hilst	04950-82811, tst. 702	013-425425
Ede	A.H.T. (Ad) Hornis	08380-81826	030-937808
Harderwijk	I.P. (Irma) Jacobs	03410-23911, tst. 3114/3215	03417-58156
Blomberg	F.G. (Frits) van der Kolk	09-4952358150 of 09-495235509259	09-4952356621
Hohne	B.J.T. (Ben) van der Linden	09-4950514709, tst. 249	09-4950514322
Schaarsbergen	J.J. (Joan) Merens	085-532774	085-629745
Utrecht	B.M. (Beernoud) Moojen	030-366444/45	035-234907
Stolzenau	J.G.J. (Jan) Nauts	09-495761704290	09-495761687
Woensdrecht	V.J.B.M. (Vincent) Peeters	01646-92911, tst. 2654	01640-47215
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-607051	020-6323785
Nijmegen	P.W.M. (Peter) Samwel	080-276911, tst. 154/196	080-563833
Schaarsbergen	G. (Gerard) Snels	085-532774	080-229069
Breda	J.W.F. (Jan) Sulman	076-273341	076-872688
Vught	(José) Verheyen	073-881000, tst. 1564	080-239840
't Harde	G.J. (Gerrit) Vlietstra	05255-8000, tst. 8109/8108	05250-3791
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	033-952099
Hoofdraadsman	W.H. (Wim) Heij	03404-14436	05210-13657
Stafradsman	F. (Frank) Spoelstra	03404-14436/20906	05709-2575
Coornherthuis			
(raadsman)	M.J. (Marias) van Dorp	03404-14060	035-232142
(raadsvrouw)	C. (Carine) van Hinte	03404-14060	01727-13248
(raadsman)	J.M. (Joost) van Langen	03404-14060	08370-10205
(raadsvrouw)	M. (Marijke) van der Stigchel-Wijngaard	03404-14060	08382-1675

?

VRAGEN STAAT VRIJ

Op de opkomstdag wordt hij in uniform gestoken: een vreemde omgeving, geen kennis van gebruiken, regels, voorschriften; de betekenis van een groot aantal woorden kent hij niet.

Allemaal onbekende leeftijdgenoten.

Ineens is hij iemand zonder zijn beroep, zonder zijn opleiding, zonder de bekende vaste gebruiken van thuis, de vriendenclub, de sportclub, de vereniging, de kroeg.

Hij voelt zich rot, alleen, ontworteld, niemand meer.

Hij gaat op zoek naar iets bekend, hij wil weer iemand zijn, met eigen karakter, humor, eigenschappen.

Ineens wordt het belangrijk dat hij Tukker, Hagenees, Fries, Limburger of Groninger is; dat hij al jaren werkte, veel verdiende, afgestudeerd is.

Ineens wordt het belangrijk dat hij op zo'n uitzonderlijk goede kamer zit; het peloton zoveel beter werkt dan dat andere; dat zijn compagnie zo bijzonder is.

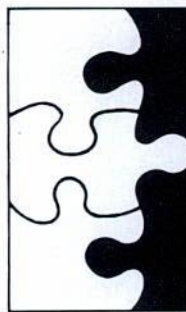
Op zoek naar eigenheid, gebaseerd op taal, stad, streek van het land, beroep, studie,

groep - in of buiten het leger - waar hij deel van uit maakt.

Je maakt het nu zelf mee hoe het voelt, als je in een zo andere omgeving je eigenheid, je identiteit kwijt bent. En waar je allemaal naar grijpt om je weer goed en waardevol te voelen.

Nog zo verbaasd dat medelanders zoveel waarde hechten aan eigen cultuur, godsdienst, taal en (eet)gewoonten?

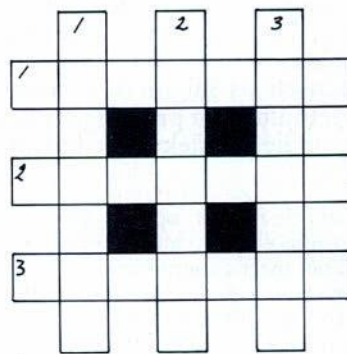
Steven

EGO PUZZEL

De oplossing van de zandloper in het vorige nummer luidt: 1-spannend, 2-spannen, 3-pannen, 4-panne, 5-anne, 6-man, 7-an, 8-a, 9-al, 10 ale, 11-kale, 12-kalen, 13-kralen, 14-koralen, 15-karolien.

Hieronder een puzzel waarbij de drie juiste woorden van elk zeven letters zowel horizontaal als vertikaal dienen te worden ingevuld. De omschrijvingen luiden als volgt: 1-kluns, 2-omhoogtrekken, 3-sport of spel.

VIETNAM

Een reis tussen communisme en kapitalisme

Aankomen in Saigon is een wereld apart. Het straatbeeld wordt bepaald door fruit- en groenteverkopers, fietstaxi's die alle mogelijke handel vervoeren en bovenal de enorme hoeveelheid fietsers.

Het Franse koloniale verleden komt tot uitdrukking in de brede boulevards, de straatnamen en de Franse baquette, overal vers te krijgen samen met de Franse smeerkaas, La Vache qui Rit (de Franse overheersing eindigde in 1954). Officieel heet Saigon nu Ho Chi Minh City, sinds het communisme de macht overnam in Zuid-Vietnam. Alhoewel, daar zijn nieuwe plannen voor, want de naam is te lang en te onhandig in het internationale handelsverkeer, dus binnen niet al te lange tijd is Saigon misschien weer de officiële benaming.

Zo hectisch als Saigon is, zo kalm is Hanoi. Laatstgenoemde is de hoofdstad van Vietnam - een prachtige ruime stad met veel groen en water - en het centrum van de politiek en de buitenlandse diplomatie en handel.

Trots zijn de mensen op hun Vietnam dat het, na alle ellende, nu zal gaan maken. Vooral het meer communistische Noorden is erg nationalistisch. Ho Chi Minh is de held van velen. Er zijn verschillende musea aan hem gewijd, alsook een mausoleum in Hanoi. Het meest opvallend is de sfeer van de jaren zestig, de auto's, de muziek, de cafés, de kleding, alles doet aan de zestiger jaren denken. Sinds het einde van de oorlog in 1975 zijn buitenlandse invloeden nauwelijks doorgedrongen, de tijd is als het ware stil blijven staan en pas recentelijk zijn de grenzen voor buitenlanders weer opengesteld.

■ Littekens en...

Het land is geteisterd door vele oorlogen. De laatste was tussen het communistische

Noord-Vietnam van Ho Chi Minh en het kapitalistische Zuid-Vietnam, waarbij Zuid steun kreeg van onder andere Amerika. Overigens stonden veel mensen in het Zuiden niet onsympathiek tegenover Ho. Deze oorlog, die begin jaren '60 begon, werd door Noord-Vietnam in 1975 gewonnen. Sindsdien is zowel Noord als Zuid communistisch.

De bevolking mag de laatste paar jaar vrijer praten en dat gebeurt ook. Mensen zijn verbitterd en vol verdriet. In Zuid-Vietnam hebben velen voor de Amerikanen gewerkt tijdens de oorlog. In 1975 zijn zij daar door dezelfde Amerikanen achtergelaten, om vervolgens in heropvoedingskampen gedwongen te worden in de leer van Ho Chi Minh.

Ik sprak met een vrouw in Saigon die als radiotelegrafiste voor de Amerikanen had gewerkt en na de oorlog zeven jaar in een heropvoedingskamp had gezeten. Het verdriet was groot, alles voor niets geweest. Voor niets gevochten om daarna gestraft te worden met een heropvoedingskamp. Haar kampnummer stond op haar linkerbovenarm getatoeëerd, de verhalen daarover waren gruwelijk. Pas sinds twee jaar kon ze haar Engels weer ophalen, nu contact met toeristen niet langer meer een strafbaar feit is. Een baan bij de overheid was gezien haar verleden onmogelijk, veel mogelijkheden blijven er dan niet over in een communistisch land. Haar hoop was op de toekomst gericht, misschien dat het plotseling toegenomen toerisme haar werk zou kunnen geven.

Oudere mensen hebben niet alleen de Amerikaanse bezetting meegemaakt maar ook de Franse (Vietnam behoorde tot de Franse kolonie IndoChina). Ik ontmoette

Vietnamese oud-strijder in Saigon, die zowel aan de Franse als Amerikaanse zijde vocht

Oude vrouw in gedachten verzonken, Hanoi

een man die eerst aan de kant van de Fransen had gevochten en vervolgens voor de Amerikanen had gewerkt. Ook hij was niet aan een heropvoedingskamp ontkomen na 1975 en dat laatste had hem gebroken.

...sporen uit de oorlog

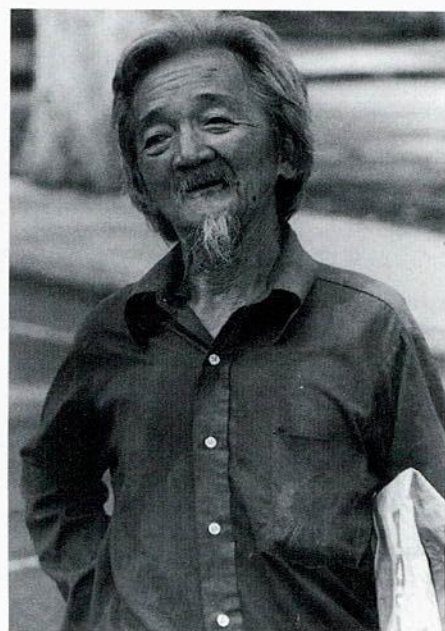
Op vele andere manieren zijn ook nog de sporen van de oorlog te zien. Mensen met huidaandoeningen van de door de Amerikanen gebruikte chemische wapens (o.a. 'Agent Orange') en veel mensen met afgekeurde lichaamsdelen. Niet alleen lichamelijk maar ook geestelijk zijn velen verminkt, in zich zelf pratende en huilende mensen horen bij het straatbeeld in Saigon. Ongetwijfeld heb je dit probleem in Hanoi ook, maar daar worden ze door een strak toeziende politie meteen weggehaald.

In het landschap zijn de bomkraters goed te zien, met name in de buurt van bruggen en kruispunten. Tijdens de treinreis van Hué (ligt op de grens van Noord en Zuid) naar Hanoi passeer je een lange kale vlakte die eens een bijzonder natuurgebied is geweest. De chemische wapens hebben de natuur volledig vernietigd.

Op een vriendelijker manier is het verleden soms ook te herkennen. Zo is het land overspoeld met biljarttafels, destijds ingevoerd door de Amerikanen, die een groot contrast vormen met de vaak armoedige omstandigheden waarin men leeft. Amerikaanse legerhelmen doen nu dienst als emmers, bij waterputten en bij banden plakken. En oude aanstekers van het Amerikaanse leger vinden gretig aftrek onder toeristen.

■ Naar vrije markt

Sinds 1987 is het roer omgegooid in Vietnam, de Doi Moi is de Vietnamese variant op Glasnost. Vooral in het Zuiden is dit goed merkbaar. Eigen initiatief wordt toegelaten, kleine bedrijfjes schieten als paddestoelen uit de grond. In Zuid-Vietnam is dit verder ontwikkeld dan in het Noorden. De draad van voor de oorlog wordt weer opgepakt in het Zuiden, terwijl

het Noorden - dat al veel langer communistisch was - meer moeite heeft met de nieuwe kapitalistische weg. In het Noorden, in Hanoi zijn de meeste winkels en restaurants nog op communistische leest geschoeid: verkopers, obers en serveersters die met moeite tot actie te bewegen zijn.

Een eerste succes op weg naar een vrije markt economie is al geboekt. Was Vietnam eens een rijstimporterend land, sinds het eigen initiatief is ingevoerd in de rijstbouw is de oogst enorm gestegen en behoort het nu tot een van de belangrijkste rijstexporteurs.

Hanoi is het centrum voor buitenlandse handelsdelegaties, want de beslissingen worden hier genomen. Een beetje onwennig. Sinds de Foreign Investment Law in 1987 is geïntroduceerd verloopt de overgang naar een vrijere economie niet gemakkelijk. Maar de honger naar harde valuta is groot en iedere buitenlander met geld wordt met open armen ontvangen.

■ Nauwelijks wetgeving

Zo worden Vietnamese bedrijven te koop aangeboden, waarbij de overheid zich wel

tot die bedrijven beperkt die onrendabel zijn ($\pm 70\%$) en waar de buitenlanders dus niet zo happig op zijn.

Buitenlandse kennis is dringend gewenst, onder meer op het gebied van winning van delfstoffen. Olie is er veel en Shell, Mobil en consorten staan in de rij om contracten te bemachtigen voor proefboringen.

Wetgeving is er nauwelijks. Is in Nederland het mijn en dijn geregeld in een burgerlijk wetboek, aldaar is het verschijnsel niet bekend, want persoonlijke eigendommen worden niet erkend: alles is immers van de staat. Een riskante onderneming voor buitenlandse investeerders die geen wet achter zich hebben die hen beschermt tegen diefstal van hun geïnvesteerde gelden en/of eigendommen.

Dit is een van de voorbeelden waaruit blijkt dat handel met het buitenland nog veel obstakels heeft.

Maar de belangrijkste hindernis blijft het handelsembargo van de Verenigde Staten, die in verband met een onverwerkt verleden een zeer harde houding hebben aangenomen tegenover dit straatarme land.

■ MIA's een probleem

Onder het mom van de niet-coöperatieve opstelling van de Vietnamese regering met betrekking tot vermiste Amerikaanse militairen, de zogeheten MIA's (Missing in Actions), willen ze het embargo niet opheffen. De komst van Clinton wordt in dit verband als een verlossing gezien.

Overigens belichtte berichtgeving in De Bangkok Post enige tijd geleden, over die MIA's een voor mij compleet nieuwe kant. Omdat de Amerikanen vlak na de oorlog weigerden internationaal erkende herstelbetalingen te doen (het ging om een klein bedrag) werden de MIA's niet uitgeleverd aan de Amerikanen. De Vietnamezen vonden dat eerst het geld moest worden betaald. Over de MIA's werd sindsdien door de Amerikaanse overheid zo weinig mogelijk gesproken.

Eind jaren zeventig wist er een MIA te ontsnappen uit Vietnam. Teruggekeerd in de Verenigde Staten probeerde het Amerikaanse ministerie van defensie hem in de

Straatverkoper in Hanoi

schoenen te schuiven dat hij uit vrije wil in Vietnam was achtergebleven na de oorlog. Het kostte hem jaren van juridische touwtrekkerij voordat hij erkenning kreeg dat hij volledig onvrijwillig in Vietnam was achtergebleven.

■ Verwachtingen

De verwachtingen van Vietnam als opkomende economie zijn hooggespannen en niet onterecht. Het land heeft veel natuurlijke hulpbronnen (olie, hout, kolen, gas, ijzer, bauxiet en vis), de lonen liggen laag en (mijns inziens een cruciale factor) de scholing van de mensen is aanzienlijk hoger dan in de omringende landen. Meer dan 90% van de mensen kan lezen en schrijven, een percentage waar Indonesië en Thailand jaloers op kunnen zijn.

Of de weg van het kapitalisme ook de weg naar democratie is, blijft jammer genoeg zeer de vraag. Signalen in die richting zijn nog niet gegeven en verwacht wordt dat de

Kleine ondernemer in Hanoi

FOTO'S: JOHN SLATER

Vietnamese overheid zeer terughoudend is (en zal zijn) om een vrije markt economie gepaard te laten gaan met een vrij politiek systeem. De ervaring die nu wordt opgedaan in de voormalige Sovjet Unie is het belangrijkste argument voor hen om daar zeer terughoudend in te zijn. Geleidelijk moeten de zaken gaan, plotselinge veranderingen leiden alleen maar tot chaos, zo is de opvatting.

■ Reizen door Vietnam

Een heel bijzonder land dat gastvrij staat tegenover toeristen, zo zou Vietnam omschreven kunnen worden. Aangezien de toeristenindustrie er echter nog in de kinderschoenen staat, is het af en toe wel wat improviseren. Bangkok is het centrum van waar uit je het beste een visum (f 200,-) en een ticket naar Vietnam kunt regelen, dit alles kost ongeveer 4 dagen. Vietnamese Airlines heeft niet onterecht een dubieuze reputatie, gelukkig kun je ook met Thai Airlines of Air France vliegen. In Vietnam zelf kun je met minibuses of de trein reizen. Dit laatste is naar verhouding erg prijzig (500% van de lokale prijs), een treinreis van Saigon naar Hanoi kost ongeveer f 350,- voor een 36-urige reis. Eten en drinken zijn erg goedkoop, meer dan f 10,- per dag kun je niet opmaken (tenzij je het buitenlandse bier verkiest boven het loka-

Grootvader met kleinkind in Saigon

le). Overnachtingen liggen tussen de f 10,- à f 20,- voor een comfortabele tweepersoonskamer.

Het klimaat is op veel plaatsen aangenaam,

in de bergen kan het echter behoorlijk koud zijn (vorst is niet uitgesloten). Hanoi kent verschillende seizoenen, in februari kun je er regen en 17 graden verwachten, in juni kan het behoorlijk warm en vochtig zijn met zo'n graad of dertig.

Aangezien de gevolgen van chemische wapens allerm minst duidelijk zijn wordt zwangere vrouwen afgeraden een bezoek te brengen aan Vietnam. En vrouwen die zwanger willen worden wordt aangeraden tenminste een jaar, na een verblijf in Vietnam, te wachten.

■ Cambodja

Veel reizigers combineren een reis naar Vietnam met een bezoek aan Cambodja. In Saigon of Bangkok kun je een visum regelen voor Cambodja. Zit je echter in Cambodja voor je werk als VN-militair, dan lijkt me een onderbreking in Bangkok, of één van de eilanden in het Zuiden van Thailand, aanzienlijk meer ontspanning geven dan Saigon of Hanoi.

Bangkok is vertrouwd met toerisme voor zeer lange tijd. Westers eten, westerse kranten en een kamer met airconditioning kunnen zeer aangenaam zijn om bij te komen van alle moeilijkheden en ontberingen die reizen en werken in de tropen met zich mee kunnen brengen.

Gitte Heij

"AH! TOPLESS!"

"JONGE, JONGE, JONGE, WAT EEN LEUKE POTEN HEEFT DIE MEID."

Nieuwe bundels tekenwerk van Peter van Straaten

Peter van Straaten is niet alleen een begaafd tekenaar (inmiddels zo'n slordige vijftig albums met strip- en tekenwerk), een knap schrijver (zes boeken over zijn feuilleton-figuur Agnes), maar bovenal een bijzonder scherp waarnemer. Deze laatste kwaliteit weet Van Straaten vooral tot uitdrukking te brengen in zijn zogenoemde 'zorgelijke tekeningen', te vinden in bundels als *Moeder, ik ben niet gelukkig*, *Het blijft tobben* en *Wat geeft dat nou*.

Om met dit genre tekeningen een nog groter publiek te bereiken werd gekozen voor een nieuwe publikatievorm, waarbij de prenten naar thema werden gerangschikt. Zo verschenen in 1991 drie bundels met als onderwerpen: *Ouders en kinderen*, *Trouw en ontrouw* en *Eten en drinken*. Eind vorig jaar werden aan deze reeks drie nieuwe titels toegevoegd, te weten *Vrouwen*

en mannen, *Reizen en trekken* en *Mens en bedrijf*.

Deze mooi uitgevoerde gebonden boekjes zijn ideale weggevers aan een familielid, vriend(in) of kennis, waarbij men naast beminnelijke (het kado doen op zichzelf) ook edukatieve (een spiegelje voorhouden) overwegingen op het oog kan hebben. De hier afgedrukte twee tekeningen spreken, wat dit laatste betreft, voor zichzelf. Dat denk ik althans. Of de ontvangers van dit soort geschenken zich ook altijd zullen herkennen in het tekenwerk van Peter van Straaten is een kwestie van gewoon uitproberen.

Peter van Straaten: Vrouwen en mannen, Reizen en trekken en Mens en bedrijf. Van Gennep, Amsterdam 1992. 64 blz. f 9,90. (WH)

PLEISTERS OP STRUCTUREEL GEWELD

Onze maatschappij belijdt gelijkwaardigheid slechts met de mond

Er blijkt veel geweld in de wereld. Het doodslaan, verwonden, kidnappen, het letsel toebrengen is niet uit de krant of van het beeldscherm te verdrijven. En als we geweld nog wat ruimer nemen en daar ook nog het indirect treffen van personen aan toevoegen door middel van de beschadiging of vernietiging van hun eigendommen, dan krijgt geweld al een geweldige afmeting. Maar ook daar behoeven we het niet bij te laten, bij dat duidelijk zichtbare en aan de burger via de media gerapporteerd geweld is nog een en ander toe te voegen, zoals minder spectaculair straatgeweld, verborgen seksueel geweld en onderdrukking van de ene mens door de ander, al dan niet bewust ten uitvoer gebracht.

De slachtoffers van veel geweld worden in hun individuele gedaante veelvuldig getoond, terwijl al dan niet efficiënt werken de instellingen en deskundigen zich buigen over hun trauma's. Wat minder aan de orde komt, of bijkans helemaal niet, zijn de maatschappelijke oorzaken, de maatschappelijke samenhang, de structurele verhoudingen en relaties in de maatschappij die in belangrijke mate geweld, ook het minder spectaculaire alledaagse geweld, produceren.

■ Het begrip geweld

Alvorens nader op de vraag in te gaan waarom die aandacht voor die maatschappelijke samenhang er niet, of althans weinig, is en waarom wel in therapeutische zin en individuele zin over dit geweld wordt gesproken, is het zinvol eerst de grenzen van het geweldsbegrip nauwkeuriger, zij het ruimer, te trekken. De opvatting dat geweld alleen maar bestaat uit concrete, zichtbare daden die vernietiging of beschadiging van personen of goederen tot inzet hebben is te beperkt.

Het woordenboek, dat al wat verder gaat dan de dagelijkse betekenis die men aan geweld toekent, vermeldt achter het woord geweld: 'macht, heerschappij, gebruik en misbruik van het recht van de sterkste, wederrechtelijke handeling tegen personen en goederen'.

Geweld heeft kennelijk ook met macht te maken en macht kan omschreven worden als het vermogen de gedragsalternatieven van mensen en groepen tegen hun wil en belang of in hun belang te beperken dan wel te verruimen. Geweld zou dan macht zijn voor zover aangewend om personen in hun gedragsalternatieven te beperken.

Polemologen willen nog wel eens, als het om geweld gaat, verwijzen naar de geweldsdefinitie van de Noorse polemoloog Galtung. Galtung zegt dat geweld aanwezig is, wanneer menselijke wezens zodanig worden beïnvloed, dat wat zij feitelijk lichamelijk en geestelijk verwerklijken, beneden datgene blijft waartoe zij potentieel in staat zijn.

Met deze verruiming van de inhoud van het geweldsbegrip wordt meer zicht geboden op al die geweldsvormen, die niet met het dagelijks spraakgebruik gegeven zijn. Geweld kan in de visie van Galtung heel bewust worden uitgeoefend, maar kan ook een produkt van structuren zijn, waarvan de instandhouders maar ten dele beseffen, wat zij in feite verwerklijken. De honger in Somalië is niet alleen een produkt van overigens niet op hongersnood uit zijnde bendes, maar wordt tevens veroorzaakt door de aanwezigheid van grote hoeveelheden wapens, die ook door Russen en Amerikanen in het kader van hun politieke machtsuitoefening aldaar zijn neergelegd.

■ Gelukkige slaaf

Geweld kan bewust ervaren worden, maar ook door de slachtoffers niet als zodanig herkend: illustratief is de gelukkige slaaf, die met een hap rijst naast zich op de mat van de meester mag slapen. Ik heb enige tijd - in mijn jonge jaren - in een vleesfabriek blikjes mogen poetsen alvorens er machinaal een etiket omheen werd geklapt; een niet zeer geestverrijkende bezigheid. Een man die naast mij staande het zelfde werk al 15 jaar deed was hoogst content en gelukkig en toch kon je je afvragen of hier geen slachtoffer van langdurig geweld stond, wiens relatief fysiek gewelddadige vrije tijdpassering op de kermis door het geestdodend werk was voorgeschreven.

Geweld kan bewust en onbewust worden uitgeoefend en ondergaan, het kan verborgen zijn, nog geen duidelijk zichtbare vormen hebben aangenomen. Langzaam maar zeker tekent zich het lot van tweede en derde generaties Europeanen in het Europa van de toekomst af, een steeds zichtbaarder resultaat van economisch en politiek structureel geweld in het Europa van na 1992.

Geweld kan fysiek maar ook geestelijk zijn. Als geweld te maken heeft met het zich verwezenlijken van de mens, dan geldt dit zowel voor de lichamelijke als voor de geestelijke ontwikkeling. En omdat die mens een eenheid van lichaam en geest is, geldt dat

een slechte lichamelijke conditie een volledige geestelijke ontplooiing in de weg staat en ook omgekeerd.

■ Structureel geweld

Het geestelijke en fysieke geweld in de wereld en in onze maatschappij bestaat uit tal van omstandigheden, situaties en vooral structuren van allerlei aard, die ertoe leiden dat mensen zich slechts gebrekkig als mens verwezenlijken. Van groot belang is dan ook onderscheid te maken tussen persoonlijk en structureel geweld. Structureel geweld is, meer dan persoonlijk geweld, een permanente geweldsbron en een vorm van geweld die in hoge mate zowel fysiek als geestelijk voor miljoenen mensen vernietigend uitpakt, zowel in Somalië als op individuele basis in het hospitium (tijdelijk tehuis; red.) voor asielzoekers. Het aantal fysieke, dodelijke maar ook geestelijke slachtoffers van structureel geweld dat ertoe leidt dat een zo groot deel van de wereld verstoken blijft van de bevrediging van hun eerste levensbehoeften, overtreft vele malen de slachtoffers van direct oorlogsgeweld. Fysiek oorlogsgeweld, dat overigens ook in verband te brengen is met de aanwezigheid van conflicterende economische, politieke, maatschappelijke en ideologische structuren.

Willen we van veel geweld verlost worden, of dat nu het geweld van oorlogen, seksueel geweld in de man-vrouw relatie, het onderdrukkend geweld als gevolg van economische en politieke verhoudingen binnen de maatschappij en tussen staten is, dan zullen we fundamentele veranderingen moeten aanbrengen en of een aansprekend en haalbaar alternatief voor onze maatschappij moeten bieden en dat laatste is er kennelijk niet.

■ Individualisering

Tal van belangen verzetten zich daar overigens ook tegen; de gevestigde maatschappij zal een ontwikkeling die haar eigen failliet betekent niet stimuleren. Hooguit zal men de meest zichtbare gevolgen - en dan onder bepaalde voorwaarden - willen verzachten. Wél doen aan slachtofferhulp, maar niet aan die maatschappelijke veranderingen waardoor bepaalde categorieën slachtoffers tot het verleden zullen behoren. De gevestigde maatschappij behelpt zich met een subjectivistisch (vooral door het ik bepaald; red.) beeld van conflict en probleemorzaken, zodat structurele veranderingen buiten beschouwing kunnen blijven. Paus en Koningin doen oproepen aan de mensen van goede wil, maar pleiten zelden

voor ingrijpende maatschappelijke, economische en politieke veranderingen zonder welke de conflicten en problemen niet oplosbaar zijn. Het plakken van pleisters en tapes op duidelijk zichtbare en individuele wonden en monden neemt iets van de onrust voor de gevestigde maatschappij weg, zonder dat zij haar bestaan op het spel behoeft te zetten.

De individualisering van structurele problemen draagt ertoe bij dat de feitelijke maatschappelijke oorzaken minder belangstelling krijgen. Waarbij nog komt dat juist bij de institutionalisering van die individuele hulp een nieuw belang wordt gecreëerd, dat van de professionele hulpverlener, die immers kan bestaan en voortbestaan bij de gratie van de aandacht voor de slachtoffers en niet bij de uitschakeling van de oorzaken van die slachtoffers. Zoals ook de krijgsmacht en zelfs de vredeswetenschapper een hun bestaan wettigend belang hebben bij de aanwezigheid van oorlog, zo heeft de hulpverlener een zeker belang bij de aanwezigheid van slachtoffers.

Misschien is de stelling wat te uitdagend, maar de hulpverleners hebben over het algemeen het geweld niet ontdekt. De aandacht voor geweld in het huwelijk, incest en dergelijke komt vooral op naam van de vrouwenbeweging, zoals indertijd de voorlopers van de socialisten het geweld van de kinderarbeid signaleerden, dat nadien - het kinderwetje van Van Houten - een juridische oplossing kreeg, die maatschappelijke ontwikkelingen ter zake bevestigde of afdwong. Voor een dergelijke oplossing met betrekking tot seksueel geweld, met name in het huwelijk, blijkt onze maatschappij nog geen perspectief te kunnen bieden, tenzij misschien het afschaffen van het huwelijk.

■ Discussie ongewenst

Dat veel geweld niet wordt besproken in zijn oorzaken, of überhaupt onder de maatschappelijke tafel blijft, heeft veel te maken met de ongewenstheid van discussie en signalering van dit geweld voor de maatschappij. De werkloosheid, en zeker langdurige werkloosheid, is een bron van frustratie voor vele jeugdigen. Voor zover scholingsprogramma's tekortschieten bieden voetbalvandalisme en ritschoppen een meer fysiek gewelddadige uitweg en als die onvoldoende werkt zijn er zondebokken aanwezig, aan wier creatie de politiek al

dan niet bewust meewerkt. In volgorde van belang voor de gevestigde maatschappij en het van kracht zijnde economisch systeem komt dan eerst de zondebok als probleem ter tafel, vervolgens het vandalisme van de jeugd en pas in derde instantie - en als het even kan helemaal niet - de structurele economische oorzaken van het betreffend geweld.

In tijden van collectieve kritische bezinning, zoals in de Meirevolutie (1968), werd het mogelijk ook oorzaken van alledaags en verborgen geweld minstens te duiden. Zodra echter de maatschappij van de schok bekomen was en de economische teruggang een feit, wordt aandacht van de primaire oorzaken van alledaags geweld - maar ook van ander geweld - als een zekere luxe beschouwd en met het minder en zelfs acritisch worden van de politiek een probleem dat men maar beter kan mijden.

Kenmerkend is thans de opwinding over het zogenoemde illegalenvraagstuk - ook iets dat kennelijk voor een individuele oplossing in aanmerking komt - en het gebrek aan aandacht van de politiek voor de structurele oorzaken. Niet de maatschappelijke samenhang wordt in de beschouwing betrokken, maar de waarneming van individuele onvrede bij wijkbewoners in stadsgedebieden met veel buitenlanders.

Bij het individualiseren van geweld leveren ook de media en met name de televisie een waarschijnlijk niet onaanzienlijke bijdrage. Zichtbaar te maken zijn immers wel de slachtoffers van het geweld, maar moeilijker de oorzaken en zeker als die oorzaken van verborgen economische en politieke aard zijn. Niet de documentaire over oorzaken en oorzaken van oorzaken trekt voldoende kijkers, maar wel de sensationele vertoning van duidelijk zichtbaar geweld, althans voor zover dat in de politieke lijn past, zoals de ontkenning van slachtoffers tijdens de Golfpresentaties overtuigend heeft aangetoond.

■ Maatschappij patiënt

De maatschappij, ons economisch en politiek systeem, is in oorzakelijke zin de hoofdpiënt met een autistische (extreem naar binnen gekeerde; red.) inslag, die op grond van eigen belang een selectieve aandacht ten toon spreidt voor geweld. De symptomen zijn gebrek aan aandacht voor structurele en maatschappelijke oorzaken

en wel aandacht voor individuele manifestaties van de maatschappelijk verankerde en verborgen ziekten. In de spreekkamer van de politiek, althans van de huidige politiek en zeker na het uitvallen van het socialistisch alternatief, past slechts de hulpverlener of de charitas, de zorgzame burgers die de gevolgen op hun schouders nemen van de maatschappelijke bronnen van geweld. Gelijkwaardigheid in de praktijk van alle gezinsleden, staats- en wereldburgers zou diverse belangen, - die geïnstitutionaliseerd zijn in man-vrouw verhoudingen, economische wereldverhoudingen, in aard en lokatie van industrie en dienstensector - schaden.

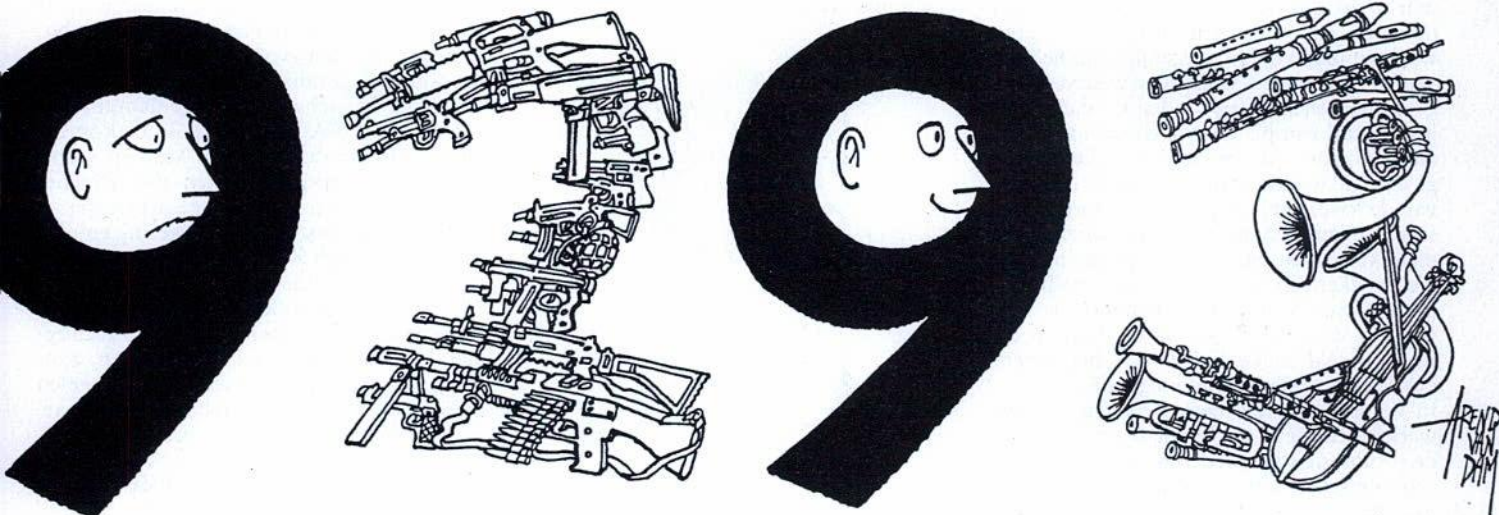
Voor onze maatschappij is het daarom goed met de mond de gelijkwaardigheid te belijden, de discriminatie van minder- en meerderheden af te zweren, zich te verklaren voor realisering van mensen- en groepsrechten, maar de effectuering daarvan na te laten.

Wie of wat kan een diepgaande bezinning en hernieuwde aandacht voor structurele geweldsoorzaken op gang brengen? Kennelijk niet onze zogenaamde progressieve politieke partijen, niet de vertrouwde, vertee-eltvierde, in spelprogramma's opgaande media en niet de universiteiten. Maatschappijkritische studierichtingen passen niet meer op de veramerikaniseerde universiteiten, waar de studenten beleidswetenschappen, management en bedrijfsorganisatie zich voorbereiden op een steeds onwaarschijnlijker carrière bij bedrijfsleven en de overheid.

■ Hoop?

Het geweld dat inherent is aan een nieuw soort klassenmaatschappij dient zich steeds nadrukkelijker aan en niet alleen in de Verenigde Staten. Hoop op een fundamentele oplossing is er niet, wel hoop voor de hulpverleners zolang zij met de individualisering van de structurele geweldsvraagstukken tegen wil en dank hun bijdrage leveren tot het in standhouden van het structureel geweld. Dat doet overigens iedereen die actief of passief in een bepaalde samenleving functioneert, al is het maar door met een discussie de eventuele onvrede over de gang van zaken bevredigend te kanaliseren.

Leon Wecke

CAO-ONDERHANDELINGEN 1993

Onderhandelen voor meer werk

Een dezer dagen beginnen de onderhandelingen over de collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO's). Werkgevers- en werknemersorganisaties onderhandelen dan over de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden voor het komende jaar. In een CAO wordt in de eerste plaats vastgelegd hoeveel de lonen zullen stijgen en daarnaast maakt men afspraken over het aantal vakantiedagen, de VUT, de hoogte van de uitkering bij ziekte, hoeveel uren de werknemers per week moeten werken, enzovoort.

CAO-onderhandelingen eindigen meestal met een winnaar en een verliezer. Immers, als de vakbeweging een mooie loonstijging weet te bevechten, dan gaat dat ten koste van het inkomen van de ondernemer en andersom, wanneer de ondernemers weten te bereiken dat aan zieke werknemers minder loon hoeft te worden betaald, gaat dat ten koste van het inkomen van werknemers. Als de één wint, verliest de ander en dat is logisch, zou je kunnen zeggen, want de koek kan maar één keer worden opgegeten.

Echter, dit jaar is het mogelijk dat beide partijen als winnaar uit de strijd tevoorschijn komen, simpelweg door de koek eerst te vergroten en hem pas daarna op te eten.

In het najaar '92 sloten de centrale werknemers- en werkgeversorganisaties een centraal akkoord. Daarin spraken zij af dat de CAO-onderhandelingen dit jaar pas op 1 februari zouden beginnen, dat de loonontwikkeling gematigd zou blijven en dat een deel van de loonruimte zou worden benut voor het creëren van meer werkgelegenheid, vooral ten behoeve van vrouwen, ouderen, gedeeltelijk arbeidsongeschikten, langdurig werklozen en allochtonen.

Indien de CAO-onderhandelaars doen wat in het centraal akkoord is afgesproken, dan komen beide partijen als winnaar uit het overleg. Lapt één van beiden of allebei het centraal akkoord aan zijn laars, dan worden diegenen die graag willen werken, maar geen werk kunnen vinden, het kind van de rekening.

■ Twee winnaars

Momenteel is de situatie op de arbeidsmarkt zo dat honderdduizenden mensen op zoek zijn naar een baan, maar geen werk kunnen vinden. Tegelijkertijd hebben veel ondernemers vacatures waarvoor zij geen mensen kunnen vinden en daarnaast is er op tal van plaatsen veel werk te doen, waarvoor het geld ontbreekt. Indien werkgevers en werknemers afspreken een deel van de loonruimte te gebruiken voor intensieve bemiddeling van werkzoekenden naar vacatures en voor de plaatsing van werkzoekenden op nieuw te creëren banen op plaatsen waar grote behoefte is aan werk of waar de werkdruk erg hoog is (in bijvoorbeeld ziekenhuizen en bejaardenhuizen) dan gebeurt het volgende.

In de eerste plaats neemt dan het aantal werkenden toe. Ten tweede stijgt daardoor de productie van goederen en diensten (de economische groei neemt toe) en ten derde

daalt het aantal mensen met een uitkering. Deze dingen zijn voor beide partijen gunstig.

De *werknemersorganisaties* bereiken door de toename van het aantal werkenden een extra stijging van de loonsom. Bovendien daalt het aantal uitkeringsgerechtigden, waardoor de sociale premies omlaag kunnen en de koopkracht van werknemers extra stijgt. Daar bovenop komt nog eens een keer dat de sociale premies worden opgebracht door meer werknemers, zodat iedere werknemer minder premies hoeft te betalen, en er dus netto extra op vooruit gaat. Tenslotte is het zo dat door de toename van het aantal werkenden en de afname van het aantal uitkeringsgerechtigden de politieke druk voor een ontkoppeling van sociale uitkeringen en lonen vermindert.

De *werkgeversorganisaties* bereiken door het gebruiken van een deel van de loonruimte een grotere productie van goederen en diensten en daardoor een extra toename van hun winsten. Doordat tegelijkertijd het

aantal uitkeringsgerechtigden daalt, kunnen de werkgeverspremies omlaag, waardoor de ondernemersinkomens nog eens extra stijgen.

■ Wat te doen?

Het is natuurlijk allemaal gemakkelijk gezegd, maar hoe bereik je nu dat de bestaande vacatures en de gecreëerde werkgelegenheid worden bezet door uitkeringsgerechtigden? Welnu, per CAO zouden actieplannen kunnen worden gemaakt die een aantal punten bevatten.

In de eerste plaats moeten de bestaande vacatures worden opgespoord en moet worden nagegaan op welke plaatsen extra werkgelegenheid kan worden gecreëerd.

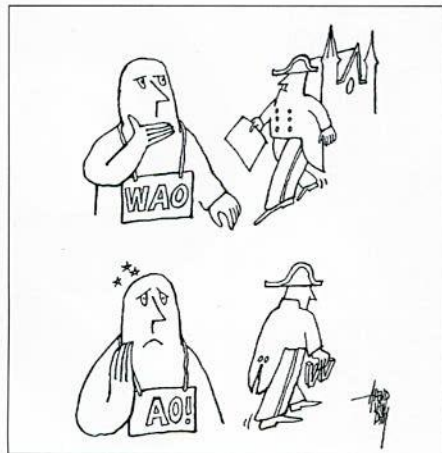
In de tweede plaats moeten dan mensen worden opgespoord die voldoende gekwalificeerd zijn om de betreffende arbeidsplaatsen te gaan bezetten. Dat behoeven niet per se werklozen of arbeidsongeschikten te zijn. Omdat veel mensen werk doen dat iets beneden hun niveau ligt, zou er ook aan gedacht kunnen worden werkenden naar die plaatsen te bemiddelen, zodat er plaatsen opvallen die op hun beurt weer opgevuld kunnen worden door mensen die nu nog een uitkering hebben.

En in de derde plaats zou een deel van het geld uit de loonruimte besteed kunnen worden aan het vergroten van de capaciteit van arbeidsbureaus, zodat meer bemiddelaars, intensiever aan het werk kunnen om de bestaande of gecreëerde vacatures op te vullen. Immers, nu hebben arbeidsbureaus vaak niet de tijd of de menskracht om voldoende vacatures op te sporen of voldoende contact te houden met hun cliënten, laat staan de werkzoekenden te bemiddelen naar werk.

■ Kans voor open doel

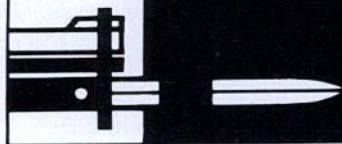
Werkgevers en werknemers hebben dit voorjaar de kans om zichzelf van hun beste kant te laten zien. Door het centraal akkoord goed te vertalen naar de verschillende bedrijfstak-CAO's, kunnen ze niet alleen beiden als winnaar uit het overleg komen, maar kan ook het grote leger werkzoekenden een winnaar worden van het CAO-overleg.

Bovendien hebben werkgevers en werknemers de kans het prestige van de *overleg-economie* op te vijzelen. Regering en parlement hebben de laatste tijd veel kritiek op de overleg-economie: deze zou alleen maar leiden tot starheid in onze economie en bovendien zouden vooral werknemers en werkgevers gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het schandalig hoge aantal mensen met een WAO-uitkering. In de komende CAO-onderhandelingen kunnen werknemers en werkgevers laten zien effectief bij te dragen aan een grotere arbeidsparticipatie. In tegenstelling tot regering en parlement, die zich hoofdzakelijk druk lijken te maken over hoe verschrikkelijk men de WAO-uitkeringen kan verlagen en over hoe hardvochtig men bijstandsgerechtigden kan controleren en sanctioneren, zonder dat men veel serieuze maatregelen neemt om het grondwettelijke recht op arbeid nu eindelijk eens te realiseren.

Wessel Visser

PRIKKELS

CATALOGUS

Oud-legeraalmoezenier Kees Koning heeft iets tegen wapens. Regelmatig probeert hij in te breken bij militaire bases om ze te bewerken. Met dezelfde regelmaat belandt hij achter de tralies. Zijn handelen past niet in onze rechtsorde en daarvoor moet hij boeten.

In het Oude Testament staat onder Genesis 1: 'En God zag alles wat Hij ge-

maakt had, en zie, het was zeer goed'. Van Kees Koning zou je kunnen zeggen: 'En Kees, als aalmoezenier in het leger, zag alles wat daar gebruikt werd en zie, het was zeer slecht'.

Toch zet Koning met zijn akties een aantal mensen aan het denken. Vooral toen we uit de media vernamen dat de Turken met straalgevechtsvliegtuigen de Koerden bestookten. Die vliegtuigen waren onze overtollige NF-5's van de Koninklijke Luchtmacht. Voor een NATO-vriendenprijsje hadden we ze overgedaan. Voordat we ze bezorgden, had Kees Koning ze nog beschilderd met protestleuzen. Nu worden deze vliegtuigen dus ingezet tegen mensen die alleen zijn uitgerust met handvuurwapens.

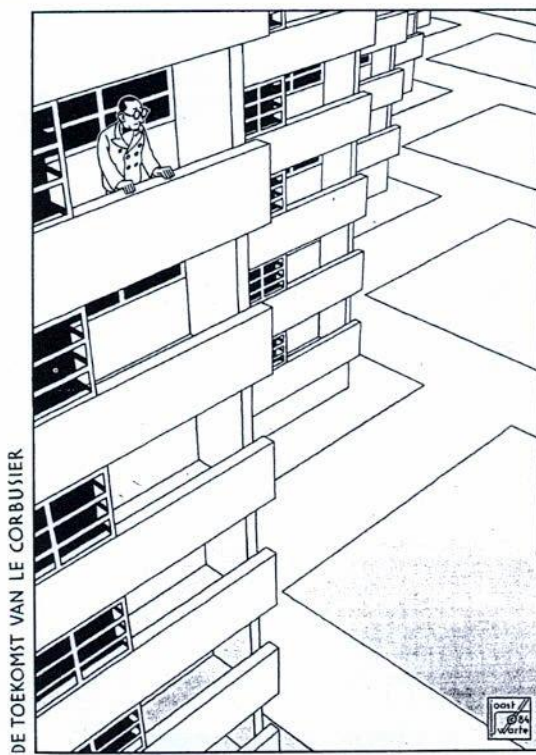
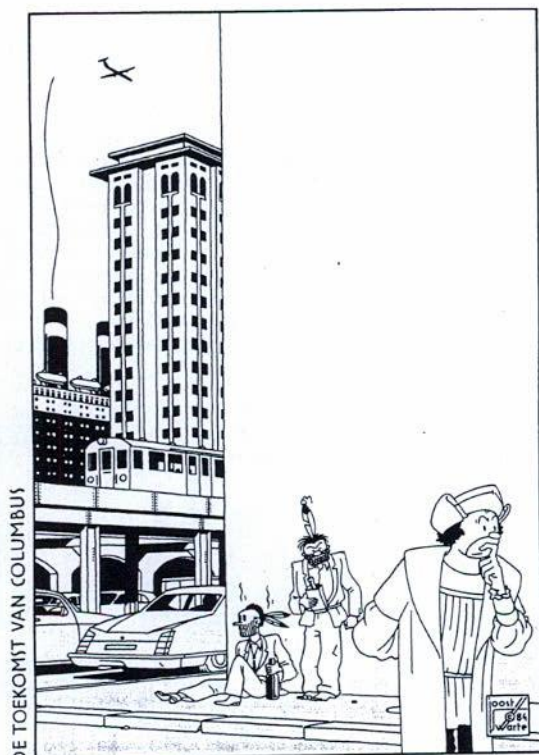
Staatssecretaris van defensie Van Voorst tot Voorst, heeft van deze kwalijke afvoer van overtollige wapens niets geleerd. Hij stelde dezer dagen een catalogus samen, verlicht met kleurenfoto's. Daarin staan

de meest uiteenlopende wapens, artillerie- en handgranaten, mijnen en ander explosief materiaal. Het geheel moet f 35 miljoen opbrengen. In de defensiebegroting staat dat geboekt als inkomenspost. Overigens een bedrag waar je vandaag de dag niet eens meer een F-16 voor kunt aanschaffen.

Deze kruidenierspolitiek moet door onze militaire attaches in het buitenland worden uitgevoerd. Die gaan dus als handelsreizigers hun relaties benaderen om de artikelen aan de man te brengen.

Vaak wordt gezegd dat er aan Kees Koning mogelijk een steekje los zou zitten. Van wat hier gebeurt zou je kunnen zeggen dat er aan deze staatssecretaris meerdere stekken lijken los te zitten. Een kabinet van christen- en sociaal democraten steunt dat beleid. Een beleid dat niet alleen verbazing wekt maar vooral ergernis, door het verschijnen van zo'n catalogus.

Cor Out

Nieuwe uitgaven van Joost Swarte

Joost Swarte is een veelzijdig tekenaar en een grandioos ontwerper. Hij maakt illustraties, strips, boekomslagen en affiches, ontwierp postzegels en geeft zelf vorm aan zijn uitgaven. Die vormgeving is zo bijzonder, dat je rustig kunt stellen dat Swarte van een uitgave van zijn eigen werk Totale Kunst maakt. Het boek, of wat het ook is, promoveert zichzelf als het ware tot een Object. Uitgaven, in dit verband, die in ieder geval het predikaat Object verdienen zijn *Plano* (verschenen ter gelegenheid van De Wereldtentoonstelling van Joost Swarte te Haarlem, 1987) en *Jopo in Mono* (een CD met muziek van Fay Lovski en een tekstboek van Joost Swarte, 1992).

Eind vorig jaar verschenen er opnieuw twee opmerkelijke boekjes van Swarte op de markt: *de Vooruitkijkspiegel* en *Vedettenparade*. Het zijn op duurzaamheid gerichte uitgaven met solide kartonnen pagina's (daarmede een wellicht niet onterechte 'eeuwigheids'-waarde suggererend).

De *Vedettenparade* is een verzameling pop-helden op bijna ex-li-

brisachtige wijze vormgegeven (o.a. Jerry Lee Lewis, Elvis Costello en Fats Domino). In *de Vooruitkijkspiegel* geeft Swarte de lezer/kijker, in vijf grote tekeningen, een beeld van de wereld zoals de ontdekker of uitvinder in zijn stoutste dromen niet voor mogelijk zou hebben gehouden. In 'de toekomst van Columbus' de aan de zelfkant van de Amerikaanse maatschappij levende indianen, in 'de toekomst van Graham Bell' (telefoon) de terreur van de communicatie-apparatuur en in 'de toekomst van Le Corbusier' (architect) een volstrekt doodse woonomgeving. De tegenoverstaande pagina's bevatten elk vier kleine tekeningen met ingenieuze grappen.

Voor de echte liefhebbers van het werk van Joost Swarte is een verdere aanbeveling zonder enige twijfel overbodig.

Joost Swarte: *Vedettenparade* en *de Vooruitkijkspiegel*. Oog en Blik, Amsterdam 1992. 12 blz. Resp. f 12,50 en f 14,95. (WH)

BOEKEN

'Voetbal'-verhalen

De verhalenbundel *'Overall om me heen is ruimte'* is het opmerkelijke debuut van Chris Keulemans. De ondertitel - 'Verhalen uit de bovenhoek' - geeft enigszins aan waar deze verhalen over zouden kunnen gaan: voetbal. En dat is ook zo. Maar wel heel aparte (autobiografische) voetbalverhalen. Chris Keulemans is de keeper van een, in de lagere regionen van het amateurvoetbal spelend, elftal. Dus ver van de amateurtop, laat staan betaald voetbal. Maar de voetballer Keulemans mag het dan niet verder hebben gebracht dan in de vierde klas KNVB of onderafdeling tegen een balletje trappen, de verhalen van de schrijver Keulemans zijn beslist van eredivisienivo.

Het zijn werkelijk schitterende bespiegelingen over het voetbal, met name bekeken vanuit het keeper-zijn: Over de onbereikbaarheid van de bovenhoek, het schot op borsthoogte, de eenzaamheid in het doel ('*Hoe ver weg alle andere mensen zijn merk ik pas als ik mezelf hoor ademen*'), de vaste plaats in de kleedkamer, het tekortschieten bij het doorlaten van een bal ('*Het verdriet loopt traag als kaarsvet van het hart naar beneden*'), het vol het duel ingaan, de sluitpost ('*opgesloten in mijn doel*'), de achterhoede die je overall kunt neerzetten en de strafschop.

In het bijzonder aan te bevelen voor liefhebbers van literatuur en voetbal. Chris Keulemans: *Overall om me heen is ruimte*. Verhalen uit de bovenhoek. Van Gennep, Amsterdam 1992, 119 blz. f 24,50. (WH)

Onafhankelijke vrouw

De eind vorig jaar verschenen (korte) roman *'Midah, het Liefje met de Gouden Tand'* schreef de grote Indonesische auteur Pramodya Ananta Toer in 1953, tijdens een verblijf in Nederland. Midah is een eigenzinnige jonge

vrouw die zich op geen enkele manier in een keurslijf laat persen. Haar vader, Hadji Abdoel (hadji is een islamiet die de bedevaart naar Mekka heeft ondernomen), is een vrome moslim die, na werktijd, uren naar de muziek van Oum Kalsoum kan luisteren. (Terzijde: Van deze geliefde Egyptische 'Nachttegaal van de Nijl' werden meer platen verkocht dan van Elvis Presley en de Beatles samen. Drie miljoen mensen vergezelden haar naar haar laatste rustplaats.) Wanneer Hadji Abdoel ontdekt dat Midah meer op heeft met de goddeloze krontjong-muziek straft hij haar hardhandig. Het meisje trotseert haar vader evenwel. Als ze kort nadien wordt uitgehuwelijkt aan de rijke Hadji Terboes blijkt weldra hoe sterk de eigen wil is van Midah. Kort na haar huwelijk ontdekt

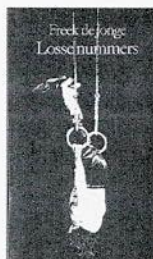

Midah dat haar echtgenoot een hele stoet vrouwen bezit. Drie maanden zwanger neemt ze de benen om zich aan te sluiten bij een groep straatmuzikanten. Haar knappe verschijning en fraaie stem zijn voor de leider reden haar in zijn groep op te nemen. Na de geboorte van haar kind wordt ze evenwel uit het gezelschap gegooid. Ze krijgt steun en onderdak van de verkeersagent Ahmad op wie ze verliefd wordt. Trouwen is er echter niet bij. Ook niet wanneer blijkt dat ze in verwachting is van deze Ahmad. Ze blijft kiezen voor een onafhankelijk bestaan, waarbij ze uiteindelijk een populaire zangeres/filmster wordt, begeerd door alle mannen. Pramodya Ananta Toer: *Midah, het Liefje met de Gouden Tand*. De Geus, Breda 1992. 141 blz. f 29,90. (WH)

Freek de Jonge

'Losse nummers' is de titel van de in november '92 uitgekomen bundeling teksten van Freek de Jonge. Voor liefhebbers van het werk van deze ras-artiest een boek om achter elkaar uit te lezen. Zoals te verwachten is het boek een aaneenschakeling van kolderieke, wrange, trieste en diepzinnige verhalen, dialogen en gedachten. Van alle vier de genres volgt hier een illustratie. (kolderiek: '*Tegenwoordig heb je als geurbeheersing van die gele tabletjes in een kooitje die je om de boord van de wc moet hangen. Die zijn handig voor als je knoflook gegeten hebt, dan kun je ze in de kraag van je overhemd hangen.*'

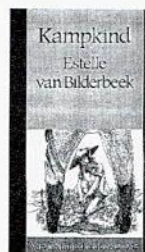
(wring): '*We begrepen maar al te goed dat het woord vrede uitgesproken door machthebbers iets anders betekent dan wanneer het gezegd wordt door iemand wiens enige wapen zijn overtuiging is.*' (triest): Laatste vier regels van

een tekst die Freek de Jonge uitsprak bij de herdenkingsbijeenkomst in de RAI in Amsterdam n.a.v. het in 1989 in Suriname verongelukke vliegtuig met voetballers en musici: '*Een speler verdwijnt Het spel blijft Een muzikant gaat dood Muziek klinkt.*' (diepzinnig): '*Eens was er de universele mens. Die wist een beetje van alles. Nu heb je de gespecialiseerde mens. Die weet heel veel van een beetje. Straks heb je de geprogrammeerde mens die alles van niets zal weten. Toch blijft de vraag: waartoe zijn wij op aarde?*' Natuurlijk zijn niet alle, ruim twintig, teksten even leuk of indringend. Maar bij het merendeel valt er, zeker voor de fans van De Jonge, veel te genieten. Freek de Jonge: *Losse nummers*. De Harmonie, Amsterdam 1992. 208 blz. f 24,50. (WH)

Jappenkamp

In het autobiografische boek *'Kampkind'* vertelt Estelle van Bilderbeek op ingetogen wijze het leven in de Japanse kampen, zoals een opgroeiend meisje dat waarneemt. Als Nederlands meisje van dertien jaar komt Mart in 1942, voor de tweede keer, in het Japanse kamp Kramat terecht (daar tussendoor verbleef ze, eveneens met haar moeder en

broertje Jan, ook nog enige tijd in Tjideng). Sober beschrijft de auteur het kampleven. De onderhuidse spanningen tussen de gevangen vrouwen, de altijd aanwezige dreiging van de Japanse bewakers, de ellende (honger, ziekten, het transport van familieleden naar andere kampen, het overlijden van dierbaren, enz.) en de normverva-

ging ('*norm was een waardeloos woord geworden*'). Het is niet alleen kommer en kwel. Er werd ook door gevangenen getracht de moed er in te houden (bijvoorbeeld door Corrie Vonk, de vrouw van Wim Kan: '*Die sprong nog rond en huppelde alsof er geen kamp, honger en verzwakking bestond!*'). Daarnaast trachtte men steun bij elkaar te vinden door het aangaan van vriendschappen. De tiener Mart weet op deze wijze met haar vriendin Joyce uiteindelijk, na in nog twee kampen - Kotah Paris en Kampong Makassar - te hebben gezeten, de bevrijding te halen. Estelle van Bilderbeek: *Kampkind*. An Dekker, Amsterdam 1992. 152 blz. f 24,50. (WH)

Bericht uit Moskou

In *'Ik leef in een wonderland'* krijgt de lezer een heel aardig beeld voorgeschoteld over het dagelijkse leven in de voormalige Sovjet-Unie. Auteur van dit vlot geschreven werkje is Marina Toptygina, een Russin die Nederlands studeerde aan de Universiteit van St. Petersburg (het vroegere Leningrad). Sinds januari vorig jaar verzorgt zij, om de twee weken, een gesproken brief voor de VARA-radio over het dagelijkse leven in Rusland. In dit boek zijn de radio-brieven (opnieuw bewerkt en uitgebreid) opgenomen welke zij uitsprak van januari tot en met augustus 1992. Geen hoogdravende politieke

verhandelingen dus over de beoerde situatie waarin de voormalige Sovjet-Unie momenteel verkeert. Dat wil overigens geenszins zeggen dat die kleine, soms zelfs onnozele, dingen niet minstens zoveel over iets duidelijk kunnen maken. In het verhaal 'Mensen en dieren' vertelt Marina Toptygina het weinig verheffende verhaal van een Letse dompteur met twaalf tijgers in de Oekraïne. De dieren-temmer, officieel staatsburger van Letland, heeft wel roebels maar geen speciale Oekraïense coupons. Bovendien zijn zijn tijgers van Russische komaf. De Oekraïense autoriteiten - in konflikt met het GOS van Jeltsin - voelen er geen fluit voor '*deze vraatzuchtige gestreepte Russen te voederen*'. Met als gevolg: '*De beesten lijden nu honger, hun baas durft niet meer met ze op te treden uit angst te worden opgegeten.*' Dit soort verhalen illustreren op

verbluffende wijze de chaos die momenteel heerst in deze voor-malige supermacht. Misschien zelfs wel duidelijker dan welk goed onderbouwd wetenschap-pelijk werk.

Marina Toptygina: Ik leef in een wonderland. BZZTôH, Den Haag 1992. 112 blz. f 19,50. (WH)

Beklemmend

De roman 'De gluurster' van Nina Bouraoui heeft in Frankrijk bij verschijning voor nogal wat opschudding gezorgd. Bouraoui, geboren in Rennes in 1967 uit een Algerijnse vader en een Bretonse moeder, woonde de eerste veertien jaar van haar leven in Algerije.

In 'De gluurster' doet de auteur een frontale aanval op de ortho-doxe moslimwereld. De hoofd-persoon, een Algerijns meisje, leeft samen met haar twee zus-ters in een pijnlijk isolement: 'Zodra ze puber werden, moes-ten de vrouwelijke gezinsleden, verborgen achter de ramen, in huis blijven, in een stil vrouwen-vertrek waar tijd geen enkele be-tekenis meer had.'

Sinds ze ongesteld is praat haar

vader niet meer tegen haar. De laatste woorden die hij tegen haar sprak waren: 'Borsten, bil-len, buik, beffen, baren, bedon-deren, beginnen met dezelfde let-ter.' Sinds die tijd wacht ze in haar 'dodencel' op het moment dat ze uitgehuwelijkt wordt:

'Wij wachten op een andere ver-veling in een ander huis met an-dere ramen om naar de bomen, de straat, de mensen, de wereld te kijken.' Alsof het nog niet ge-noeg is constateert het meisje bitter: 'Een mohammedaanse vrouw verlaat haar huis twee keer: om te trouwen en om be-graven te worden. Zo heeft de traditie het bepaald!'

Wanneer de 'grote' dag voor haar aanbreekt en ze uitgehuwe-lijkt wordt, vergeet ze maar even dat ze 'slechts een nieuw leven voortbrengende buik' is en loopt gelaten 'door het donker naar het voertuig van de dood'.

Een buitengewoon beklemmend boek!

Nina Bouraoui: De gluurster.

De Geus, Breda 1992. 127 blz.

f 29,50. (WH)

Reisgids Zuid-Afrika

Kan je eigenlijk wel met goed fatsoen met vakantie naar Zuid-Afrika gaan? Terwijl daar per dag tien mensen worden gedood in het politieke geweld?

Sommige mensen vinden het nog te vroeg voor een vakantie in dat mooie land. Zuid-Afrika wordt immers beheerst door zwarte ar-moede en blanke macht?

Mensen die zo twijfelen, moeten de reisgids van Groenink en Luirink lezen: **Zuid-Afrika, Tussen Township en Tafelberg.** De schrijvers vertellen van hun twijfel en waarom zij toch gin-gen. Deze gids is geschreven van-uit de afkeer tegen apartheid en met het oog op de verlangde de-mocratische ontwikkeling in Zuid-Afrika. De schrijvers zijn al lang actief in de anti-apartheidsbeweging. De uitgave is zelf al een pleidooi voor reizen naar Zuid-Afrika.

Het boek bestaat voor de helft uit informatie over de provincies en steden; aangevuld met be-schrijvingen van trektogten. Het eerste hoofdstuk geeft achtergrondinformatie - de samen-stellers besteden veel aandacht aan de politieke ontwikkelin-gen en aan de sociaal-economi-sche verhoudingen. De andere hoofdstukken worden afgeslo-ten met levendige reportages. Dat is uniek voor een reisgids, al geven de Rough Guides ook soortgelijke informatie. Maar deze leesbare reisgids is vooral uniek om de combinatie van 'traditionele' informatie (over wildparken en landschappen) en de 'alternatieve' informatie over het leven van de stemlo-zen, over de cultuur van de township, over de milieuproble-men en over de homobeweging in Zuid-Afrika.

In de reisgidsen zitten altijd on-volkomenheden. In dit boek worden de universiteiten van re-spectievelijk West-Kaapland en Kaapstad op p. 211 door elkaar gehaald. Het Mayibuye Centre van de UWC beschrijft niet al-leen de geschiedenis van het ANC, maar vooral ook de anti-apartheidsbewegingen in het buitenland.

Er is steeds sprake van 'pasjes', maar het gaat niet om een een-voudig kaartje, zoals onze bank-pas. Want in Zuid-Afrika was het gehate document een boekje van 96 pagina's.

De gids is kennelijk bedoeld voor de jonge rugzaktoerist, want de nadruk ligt op goedko-pe overnachtingen. Toch is de in-formatie aan te bevelen voor een veel breder publiek en dus zou er in een volgende druk ook wel meer aandacht kunnen worden gegeven aan goedkope hotels. Maar de kritiek op onvolkomen-heden valt weg tegen de bewon-dering voor de prestatie om zo-veel informatie zo vlot leesbaar en soms amusant verteld bijeen te brengen. Bovendien staat deze gids boordevol weetjes en tips, die in de traditionele gidsen niet voorkomen.

Kortom, naar Zuid-Afrika rei-zen zonder deze gids is echt on-verstandig!

Evelien Groenink en Bart Luirink: Zuid-Afrika, Tussen Township en Tafelberg. Uitg. Odyssee, Amsterdam 1992, 296

Prince

'Terwijl Prince's populariteit in zijn geboorteland (Prince Roger Nelson werd geboren op 7 juni 1958 in Minneapolis in de Amerikaanse staat Minnesota; FS) onmiskenbaar afneemt, heeft hij een ongekende status verwor-ven in de rest van de wereld. Hij is een van de zeer weinige pop-artiesten die zowel commercieel succes als waardering bij critici genieten. Hij belichaamt het bes-te van de popmuziek - rebelle, mystiek en avontuurlijkheid - en combineert dat met onbe-schaamd vakmanschap en muzi-kale flair (...). Controverse en verwarring zullen altijd deel blij-ven uitmaken van zijn persoon-lijkheid, maar één aspect van zijn aantrekkingskracht blijft al-tijd constant - zijn krachtige, overtuigende songs die deel zijn geworden van het leven van mil-joenen.'

Met deze woorden eindigt John W. Duffy's 'Prince, de biografie', dat november vorig jaar ver-scheen bij uitgeverij BZZTôH. Het is de eerste, rijk geïllustreer-de biografie over deze meest om-streden, zwarte, sexy superrock-ster ter wereld. Het groot for-maat boek (23x29 cm) telt 112 pagina's en meer dan 150 foto's, waarvan bijna een derde in kleur en vaak paginagroot. De carrière van de zanger en musicus wordt beschreven vanaf het prille begin in Minneapolis en vervolgens nauwgezet van jaar tot jaar, van album tot album en van film tot film, waarbij ook de spectaculai-re live-optredens ruimschoots in woord en beeld aan bod komen. De toegevoegde - eveneens kleu-rig geïllustreerde - discografie (plus video) loopt van *For you* (1978), via toppers als o.a. *Dirty mind*, *Purple rain*, *Sign of the times* en *Lovesexy*, tot het recente *Diamonds and pearls*. Gezien de zeer lage verkoopprijs van het boek (zwaar gesponsord door de muziekindustrie?) hoeft geen Prince-fan zich dit koopje te laten ontgaan. Maar let op: het is uitsluitend verkrijgbaar bij de Free Record Shop en absoluut niet via de boekhandel! **John W. Duffy: Prince - de bio-grafie.** BZZTôH, Den Haag 1992. 112 blz. geïll. f 14,95. (FS)

Michael Jackson

Tegelijk met de voorgaande Prince-biografie verscheen bij BZZTôH: **Michael Jackson, Portret van een mega-ster, De**

grenzen overschreden door Lee McLaren. Hoewel kleiner van formaat, dikker en met 'slechts' 11 fraaie kleurenfoto's vind ik deze biografie veel boeiender. En dat ondanks het, mij af en toe fors irriterende, reclameachtige taalgebruik van McLaren. Een irritatie die, toegegeven, vaak snel weer werd geneutraliseerd door de respect afdwingende hoeveelheid kennis van zijn on-derwerp en ver daarbuiten, die de auteur ten toon spreidt. Lee McLaren - die wisselend woont in Los Angeles en Parijs en die schrijft voor de tijdschri-fen *Penthouse* en *Rolling Stone* - gaf in zijn eerdere biografie over John Lennon al te kennen dat 'Michael Jackson de spirituele erfgenaam is van de messiaanse Beate' en wellicht ook van Martin Luther King. Toch blijft er die intrigerende vraag:

'Achter het operatiemasker dat hij droeg toen hij van deur tot deur ging voor de Jehova's Getuigen, achter het chirurgisch gereconstrueerde masker dat nu zijn gezicht is, draagt Michael Jackson al jaren een nog veel on-doordringbaarder masker, na-melijk dat van zijn publieke ima-ge als popster. Ontdekt door Berry Gordon, getemd door Diana Ross, hernoemd door Motown en opgeblazen door Pepsi-Cola, maar wie is de ware Michael Jackson achter al die u-terlijke schijn?'

Nu zal ik zeker niet beweren dat het complete antwoord op die vraag met deze biografie gege-ven is, maar McLaren's speur-tocht naar het innerlijk van deze onvoorstelbaar succesvolle, mu-zikale mega-ster levert wel heel wat op. En dat het resultaat zo fascinerend is heeft natuurlijk al-les te maken met het feit dat Michael Jackson (geb. 29 augus-tus 1958) nog zo veel meer is dan die unieke danser en zanger of die gigantisch rijke en al even liefdadige popster. Immers, er is ook het fenomeen van de enorm tot de verbeelding sprekende mystieke magiër (een 'medium' en een 'doorgeefluik' zegt hij zelf), die inderdaad alle grenzen lijkt te kunnen overschrijden - zelfs die van tijd en plaats. Ook hier geldt: alleen te koop bij de Free Record Shop, niet in de boekhandel!

Lee McLaren: Michael Jackson. BZZTôH, Den Haag 1992. 158 blz. geïll. f 9,95. (FS)

Wim Heij, Karel Roskam, Frank Spoelstra

